

Bakgrunn for vedtak om konsesjonsendringer,
detaljplan og miljø-, transport- og
anleggsplan for

Lillesand vindkraftverk med nettilknytning

Lillesand kommune i Agder fylke

Tiltakshaver Lillesand Vind AS
Referanse 201914122-63
Dato 09.11.2020
Ansvarlig Arne Olsen og Øyvind Leirset
Saksbehandler Thomas Mo Willig og Magnus Tandberg Holth

Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner.

E-post: nve@nve.no, Postboks 5091, Majorstuen, 0301 OSLO, Telefon: 22 95 95 95, Internett: www.nve.no
Org.nr.: NO 970 205 039 MVA Bankkonto: 7694 05 08971

Hovedkontor
Middelthunsgate 29
Postboks 5091, Majorstuen
0301 OSLO

Region Midt-Norge
Abels gate 9

7030 TRONDHEIM

Region Nord
Kongens gate 52-54
Capitolgården
8514 NARVIK

Region Sør
Anton Jenssensgate 7
Postboks 2124
3103 TØNSBERG

Region Vest
Naustdalsvegen. 1B

6800 FØRDE

Region Øst
Vangsveien 73
Postboks 4223
2307 HAMAR

Sammendrag

NVE ga 25.09.2015 E18 Vindpark AS tillatelse til å bygge Lillesand vindkraftverk med tilhørende nettilknytning. Vedtaket ble påklaget, og ble den 30.11.2016 stadfestet av Olje- og energidepartementet (OED) med tilleggsvilkår. NVE utstedte ny anleggskonsesjon i henhold til OEDs vedtak den 30.11.2016.

Konsesjonær for Lillesand vindkraftverk er Lillesand Vind AS (LV). LV eies av ASKO Fornybar, som overtok konsesjonen i mai 2019, jfr. tillatelse til eierskifte datert 21.08.2020.

På bakgrunn av den teknologiske utviklingen av vindturbiner, og muligheter for bedre utnyttelse av vindressursen i planområdet, søkte LV den 10.06.2018 om å øke installert effekt fra 10 MW til 13,5 MW. Søknaden ble innvilget av NVE den 21.06.2018, og stadfestet av OED 02.04.2020.

LV har søkt om konsesjon til å bruke Nordbøveien til transport av vindturbinkomponenter, samt godkjenning av detaljplan og miljø-, transport- og anleggsplan for en ny utbyggingsløsning for vindkraftverket. I tillegg søkes det om ekspropriasjon og forhåndstiltredelse for utbedring av Nordbøveien som transportrute for vindturbinkomponenter. Den nye utbyggingsløsningen innebærer flere endringer fra nullalternativet, som er utbyggingsløsningen som lå til grunn for konsesjonen. Dette gjelder både reduksjon fra fire til tre vindturbiner, økning av total turbinhøyde fra 180 til 205 meter, samt konsesjonsendringer i form av bruksrett til transportrute. Disse endringene er vurdert i sammenheng i dette dokumentet.

NVE godkjenner detaljplanen for den nye utbyggingsløsningen

NVE mener at den nye utbyggingsløsningen er i tråd med gjeldende anleggskonsesjon, og godkjenner detaljplanen for Lillesand vindkraftverk.

NVE har vektlagt at når det først bygges ut et vindkraftverk, er det, avveid mot miljø- og samfunnsvirkninger, riktig å ta i bruk ny teknologi som gir bedre ressursutnyttelse innenfor konsesjonens rammer.

Da Lillesand vindkraftverk fikk konsesjon i 2015 ble det vurdert at fordelene av utbyggingen var større enn ulempene tiltaket medfører. Vi mener endringene i den nye utbyggingsløsning, med færre og større turbiner, fører til mindre direkte arealinngrep og økt strømproduksjon. Dette veier opp for ulempene som følge av større turbiner. På bakgrunn av en samlet vurdering godkjenner NVE den nye utbyggingsløsningen.

NVE godkjenner samtidig miljø-, transport- og anleggsplanen (MTA) for vindkraftverket og nettilknytningen

NVE vurderer at Lillesand Vinds detaljplan/MTA på en tilfredsstillende måte beskriver prinsippene for etablering av Lillesand vindkraftverk med nettilknytning og transportvei, både når det kommer til planlegging, men også gjennomføring og istandsetting. NVE understreker at disse prinsippene aktivt skal benyttes i anleggsarbeidet, og det er viktig at prinsippene videreformidles til de som skal gjennomføre arbeidet. Videre understreker NVE at det skal benyttes landskapsfaglig kompetanse i det videre arbeidet med planlegging, detaljprosjektering, bygging og eventuelle endringer i prosjektet.

NVE har stort fokus på at det gjøres minst mulig varige inngrep og at den permanente arealbruken blir redusert til et nivå som er helt nødvendig. Arealbruksgrenser er oppgitt i detaljplanen. NVE er også opptatt av at tilbakeføring og istandsetting av midlertidig arealbruk gjøres på en tilfredsstillende måte.

Vi setter derfor vilkår om at LV skal lage en plan for etablering og tilbakeføring av massetak før disse arealene tas i bruk.

Etter NVEs vurdering vil innsendte planer sikre at arbeidene blir utført på en god måte for å hindre skade på naturmangfoldet ved å gi rom for detaljtilpasning av terrenginngrep innenfor rammene planene gir.

Innhold

1	Innledning.....	5
1.1	Forklaring av begrepene konsesjonsendring, detaljplan og MTA.....	5
1.2	Hva vurderes i behandlingen av detaljplan og MTA?.....	5
2	NVEs behandling av saken om Lillesand vindkraftverk.....	6
2.1	Høring av søknader og detaljplan/MTA.....	7
2.2	Innkomne merknader.....	8
2.3	Konsesjonærs kommentarer til innkomne merknader.....	8
3	Presentasjon av den nye utbyggingsløsningen.....	8
3.1	Sammenligning nullalternativet og utbyggingsløsningen i detaljplan/MTA.....	8
3.2	Planområdets størrelse, plassering og antall vindturbiner.....	9
3.3	Vindturbintype.....	9
3.4	Transportvei- og internveier.....	10
3.5	Nettilknytning.....	12
4	NVEs vurdering av konsesjonspliktige endringer.....	12
4.1	Rett til bruk av Nordbøveien til transport av vindturbinkomponenter.....	12
4.2	Endret nettilknytning.....	12
5	NVEs vurdering av detaljplan for Lillesand vindkraftverk.....	13
5.1	Endrede virkninger for landskap og endrede visuelle virkninger.....	13
5.2	Endrede virkninger for naturmangfold.....	16
5.3	Endrede støyvirkninger.....	19
5.4	Endret omfang av skyggekast.....	20
5.5	Endrete virkninger knyttet til ising og iskast.....	21
5.6	Oppsummering av NVEs vurdering av detaljplanen.....	21
6	NVEs vurdering av MTA for Lillesand vindkraftverk.....	22
6.1	Terrenginngrep og istandsetting.....	22
6.2	Håndtering av sulfidholdige masser.....	23
6.3	Nordbøveien.....	23
6.4	Internveier.....	26
6.5	Kranoppstillingsplasser og riggplass.....	27
6.6	Massetak.....	29
6.7	Nettilknytning.....	29
6.8	Vassdrag og myr.....	29
6.9	Rydde- og skjøtselsplan.....	30
6.10	Naturmangfold.....	31
6.11	Kulturminner.....	34
6.12	Naturfare.....	34
6.13	Transport.....	34
6.14	Frist for istandsetting.....	35
6.15	Oppsummering av NVEs vurdering av MTA.....	35
7	NVEs vurdering av søknad om ekspropriasjon og forhåndstiltredelse.....	35
7.1	Søknad om ekspropriasjon.....	36
7.2	Søknad om forhåndstiltredelse.....	36
8	NVEs vurdering av andre temaer.....	37
8.1	Lysmerking av vindturbiner.....	37
8.2	Støy i anleggsfasen.....	37
8.3	Forhold til skogbruk.....	37
8.4	Forhold til friluftsliv.....	38
8.5	Økning i installert effekt og påfølgende krav om nye konsekvensutredninger.....	38
8.6	Medvirkning og involvering for detaljplan/MTA.....	38
8.7	Medvirkning og involvering i saksgang forut for detaljplan/MTA.....	40
8.8	Inntekter fra vindkraftverket.....	41

8.9 Klimahensyn.....	41
8.11 Konsekvenser for eiendomspriser	42
8.12 TV- og radiosignaler.	42
9 Andre forhold som dere må være oppmerksomme på.....	43
9.1 Krav om internkontroll.....	43
9.2 Plan og bygningsloven	43
9.3 Nødvendige tillatelser etter annet lovverk.....	44
10 Vilkår for godkjenning av konsesjonsendringer og detaljplan/MTA.....	44
11 Lovlighetskontroll	45
12 Vedlegg	45

1 Innledning

NVE vil i dette dokumentet, Bakgrunn for vedtak, beskrive vår behandling av søknaden om konsesjonsendringer, innsendt detaljplan og miljø-, transport- og anleggsplan (MTA) og søknad om ekspropriasjon og forhåndstiltredelse for utbedring av Nordbøveien til Lillesand vindkraftverk, samt presentere de vurderingene som er lagt til grunn for vedtakene i saken. Vedtakene er fattet i tre separate dokumenter: 1) oppdatert anleggskonsesjon, 2) godkjenning av detaljplan/MTA for vindkraftverket og 3) vedtak om ekspropriasjonstillatelse og forhåndstiltredelse.

I det etterfølgende presenterer NVE den løsningen det nå er søkt om å bygge (kapittel 3), før vi vurderer de konsesjonspliktige endringene Lillesand Vind AS har søkt om i kapittel 4. Videre vurderer vi om detaljplan/MTA er i samsvar med de krav som stilles i konsesjonens vilkår 12 om detaljplan (kapittel 5) og vilkår nummer 14 om MTA (kapittel 6). Kapittel 7 vurderer søknad om ekspropriasjon og forhåndstiltredelse, mens kapittel 8 inneholder NVEs vurderinger av relevante emner som ikke passer inn under tidligere kapitler.

1.1 Forklaring av begrepene konsesjonsendring, detaljplan og MTA

En søknad om konsesjonsendring innebærer at det ønskes endring av rammene som er gitt i konsesjonen. Eksempler på slike endringer kan være økt installert effekt eller utvidelse av planområdet.

Formålet med en detaljplan er å konkretisere utbyggingsløsningen for vindkraftverket innenfor de rammene som er gitt i konsesjonen. Planen skal gi en beskrivelse av det som skal bygges, og den skal omtale eventuelle endringer fra utbyggingsløsningen som lå til grunn for konsesjonssøknaden. Vesentlige virkninger av endringene skal utredes og beskrives i detaljplanen.

Formålet med en MTA er å sikre at det tas miljø- og landskapshensyn ved bygging og drift av anlegget. Planen skal baseres på miljøinformasjon som er kommet frem i konsesjonsprosessen og eventuelle nye utredninger.

1.2 Hva vurderes i behandlingen av detaljplan og MTA?

Det er ved konsesjonstidspunktet det bestemmes om et vindkraftverk kan etableres eller ikke. Utgangspunktet for behandlingen av en detaljplan er at konsesjonær kan bygge vindkraftverket i tråd med utbyggingsløsningen fra konsesjonsbehandlingen. NVE legger derfor til grunn at den opprinnelige utbyggingsløsningen er *nullalternativet*. Ved godkjenning av detaljplan/MTA og ved eventuelle konsesjonspliktige endringer er det kun virkninger av endringer sammenlignet med nullalternativet som skal vurderes. Vi vurderer både om virkningene av endringene er godt nok utredet, og om det bør gis tillatelse til endringene. Det opprinnelige utredningsprogrammet og vilkår i konsesjonen gir føringer for utredningene. NVE kan imidlertid også stille andre utredningskrav dersom det foreligger nye viktige hensyn.

I høringsuttalelsene har flere formidlet motstand mot at prosjektet blir realisert. Dette er ikke relevant å vurdere som en del av detaljplanbehandlingen NVE nå skal gjøre, men vil i utgangspunktet kreve en omgjøring av den endelige konsesjonen. Vi vil i det følgende redegjøre kort for mulighetene til å omgjøre endelige forvaltningsvedtak.

Konsesjoner til vindkraftverk er enkeltvedtak som gir konsesjonæren en offentligrettslig rettighet til å etablere vindkraftproduksjon i det konsesjonsgitte planområdet. Etter at klagefrister for enkeltvedtak har løpt ut, er det snevre rammer for omgjøring av gyldige enkeltvedtak.

For det første kan gyldige forvaltningsvedtak omgjøres dersom endringen ikke er til skade for noen som vedtaket retter seg mot eller direkte tilgodeser. For det andre kan gyldige forvaltningsvedtak omgjøres til skade for en part dersom det skjer for å ivareta tungtveiende allmenne hensyn, som etter en samlet vurdering veier vesentlig tyngre enn de hensyn som taler imot. Hensynet til den som har fått en rettighet gjennom konsesjonen og innretter seg etter vedtakets innhold, veier normalt tyngre jo lenger tid det har gått siden vedtaket ble truffet.

Enkeltvedtak som er ugyldige kan omgjøres i noe større grad enn gyldige enkeltvedtak. Brudd på forvaltningslovens saksbehandlingsregler kan føre til ugyldighet, men et vedtak er likevel gyldig når det er grunn til å regne med at feilen ikke er bestemmende for vedtakets innhold. Hvis det viser seg at avgjørelsen er truffet på et feil eller ufullstendig grunnlag, vil dette kunne føre til at vedtaket blir ugyldig. På samme måte som for saksbehandlingsfeil, vil ugyldighet på dette grunnlag bare inntre hvis det ikke er relativt klart at svikten i beslutningsgrunnlaget ikke kan ha hatt betydning for vedtakets innhold.

2 NVEs behandling av saken om Lillesand vindkraftverk

NVE ga 25.09.2015 E18 Vindpark AS tillatelse til å bygge Lillesand vindkraftverk med tilhørende nettilknytning. Vedtaket ble påklaget, og ble den 30.11.2016 stadfestet av Olje- og energidepartementet (OED) med tilleggsvilkår om støygrense og sulfidholdige bergarter. NVE utstedte ny anleggskonsesjon i henhold til OEDs vedtak den 30.11.2016.

Konsesjonær for Lillesand vindkraftverk er Lillesand Vind AS (LV). LV eies av ASKO Fornybar, som overtok konsesjonen i mai 2019, jfr. tillatelse til eierskifte datert 21.08.2020.

På bakgrunn av den teknologiske utviklingen for vindturbiner, og muligheter for bedre utnyttelse av vindressursen i planområdet, søkte LV den 10.06.2018 om å øke installert effekt fra 10 MW til 13,5 MW. Søknaden ble innvilget av NVE den 21.06.2018. Etter at klagefristen var utløpt mottok NVE tre klager. NVE behandlet klagen som en begjæring om omgjøring i brev av 06.02.2020. NVE avviste klagen og vedtaket ble opprettholdt. NVEs vedtak av 06.02.2020 ble påklaget til OED, som stadfestet NVE sitt vedtak den 02.04.2020.

Den 29.01.2020 søkte LV om utsatt frist for idriftsettelse av Lillesand vindkraftverk fra 31.12.2020 til 31.12.2021. Begrunnelsen for søknaden var at arbeidet med detaljplan/MTA hadde tatt lengre tid enn planlagt. NVE innvilget utsettelsen den 18.02.2020.

I henhold til vilkår nr. 12 og 14 i gjeldende anleggskonsesjon skal konsesjonær utarbeide en detaljplan og en MTA for vindkraftverket. Planene må være godkjent av NVE før konsesjonær kan begynne å bygge anlegget.

10.02.2020 mottok NVE endelig utkast av detaljplan/MTA for Lillesand vindkraftverk. LV søker i tillegg om konsesjonspliktige endringer, samt ekspropriasjonstillatelse og forhåndstiltredelse. Ekspropriasjonssøknaden gjelder for nødvendig oppgradering av Nordbøveien og privat vei fra Nordbøveien frem til planområdet. Samtidig søker de om forhåndstiltredelse, som innebærer at grunn og rettigheter kan tas i bruk før skjønn er avholdt.

Tabell 1: Kort oversikt over sakshistorikken

Dato	Vedtak/milepæl	Kommentar
------	----------------	-----------

03.03.2015	NVE mottar konsesjonssøknad for Lillesand vindkraftverk.	
03.03.2015	Konsesjonssøknad sendes på høring.	Offentlig høringsprosess
25.09.2015	NVE meddeler konsesjon til Lillesand vindkraftverk.	Installert effekt 10 MW
30.11.2016	OED stadfester NVEs konsesjonsvedtak for Lillesand vindkraftverk.	
10.06.2018	NVE mottar søknad om økt installert effekt for Lillesand vindkraftverk.	Fra 10 MW til 13,5 MW.
21.06.2018	NVE fatter vedtak som godkjenner søknad om økt installert effekt.	Ny installert effekt 13,5 MW
29.01.2020	NVE mottar søknad om utsatt frist for idriftsettelse for Lillesand vindkraftverk.	
18.02.2020	NVE innvilger søknad om utsatt frist for idriftsettelse for Lillesand vindkraftverk.	Ny frist for idriftsettelse: 31.12.2021
02.04.2020	OED stadfester NVEs vedtak om økt installert effekt.	
10.02.2020	NVE mottar endelig versjon av detaljplan/MTA for Lillesand vindkraftverk.	
10.02.2020	Søknad om konsesjonspliktige endringer, detaljplan/MTA, samt ekspropriasjonstillatelse og forhåndstiltredelse for Lillesand vindkraftverk på høring.	Generell høringsfrist ble satt til 16.03.2020.

2.1 Høring av søknader og detaljplan/MTA

NVE sendte den 10.02.2020 konsesjonspliktige endringer, detaljplan/MTA, samt ekspropriasjonstillatelse og forhåndstiltredelse for Lillesand vindkraftverk på høring. Planene ble sendt på høring til Lillesand kommune, Agder fylkeskommune, Fylkesmannen i Agder, andre relevante myndigheter, berørte grunneiere og relevante interesseorganisasjoner. Frist for å komme med innspill til NVE ble satt til 16.03.2020. NVE ba i høringsbrevet LV om å orientere berørte grunneiere og rettighetshavere om høringen. Kopi av underretningen med tilhørende adresseliste ble sendt til NVE 11.02.2020.

Enkelte av høringspartene ble innvilget utsatt frist av forskjellige grunner. Lengst utsettelse fikk Lillesand kommune som fikk innvilget sin søknad om utsettelse til 25.04.2020. Bakgrunnen for kommunens søknad var utsettelse av alle politiske møter som følge av tiltak rundt Covid-19.

Lillesand kommune ga to høringsinnspill, hvor det andre kom inn etter utløpt høringsfrist. Vi har likevel inkludert innspillene i saksbehandlingen

2.2 Innkomne merknader

I løpet av høringsprosessen har NVE mottatt 19 høringsuttalelser fra totalt 18 høringsparter.

I dette dokumentet er mottatte høringsuttalelser flettet sammen med LVs kommentarer, og NVEs tilhørende vurdering. Uttalelsene er sortert tematisk, og alle mottatte uttalelser er inkludert i vår saksbehandling.

For bedre oversikt over hvem som mener hva, vises det til sammenfatning av høringsuttalelser i vedlegg 1, «Sammenfatning av høringsuttalelser detaljplan MTA for Lillesand vindkraftverk». Fullstendige høringsuttalelser er også tilgjengelig via einnsyn.no.

2.3 Konesjonærs kommentarer til innkomne merknader

Samtlige høringsuttalelser er forelagt konesjonær. Konesjonærs kommentarer til høringsuttalelsene fremkommer i vedlegg 2, «Konesjonærs kommentarer til høringsuttalelser detaljplan MTA for Lillesand vindkraftverk».

3 Presentasjon av den nye utbyggingsløsningen

Utbyggingsløsningen som presenteres i detaljplan/MTA for Lillesand vindkraftverk er annerledes enn løsningen LV tidligere har fått konesjon til å bygge. I dette kapittelet vil vi presentere den nye utbyggingsløsningen, og sammenligne denne med nullalternativet. Med nullalternativet menes konesjonsgitt løsning (se kapittel 1.2).

3.1 Sammenligning nullalternativet og utbyggingsløsningen i detaljplan/MTA.

I Tabell 2 under sammenlignes detaljer ved den nye utbyggingsløsningen med nullalternativet. Hovedforskjellen mellom de to alternativene er at antallet vindturbiner er redusert fra fire til tre, og at turbinenes dimensjoner har økt. På tross av reduksjon i antall turbiner muliggjør større turbiner en økning i samlet installert effekt.

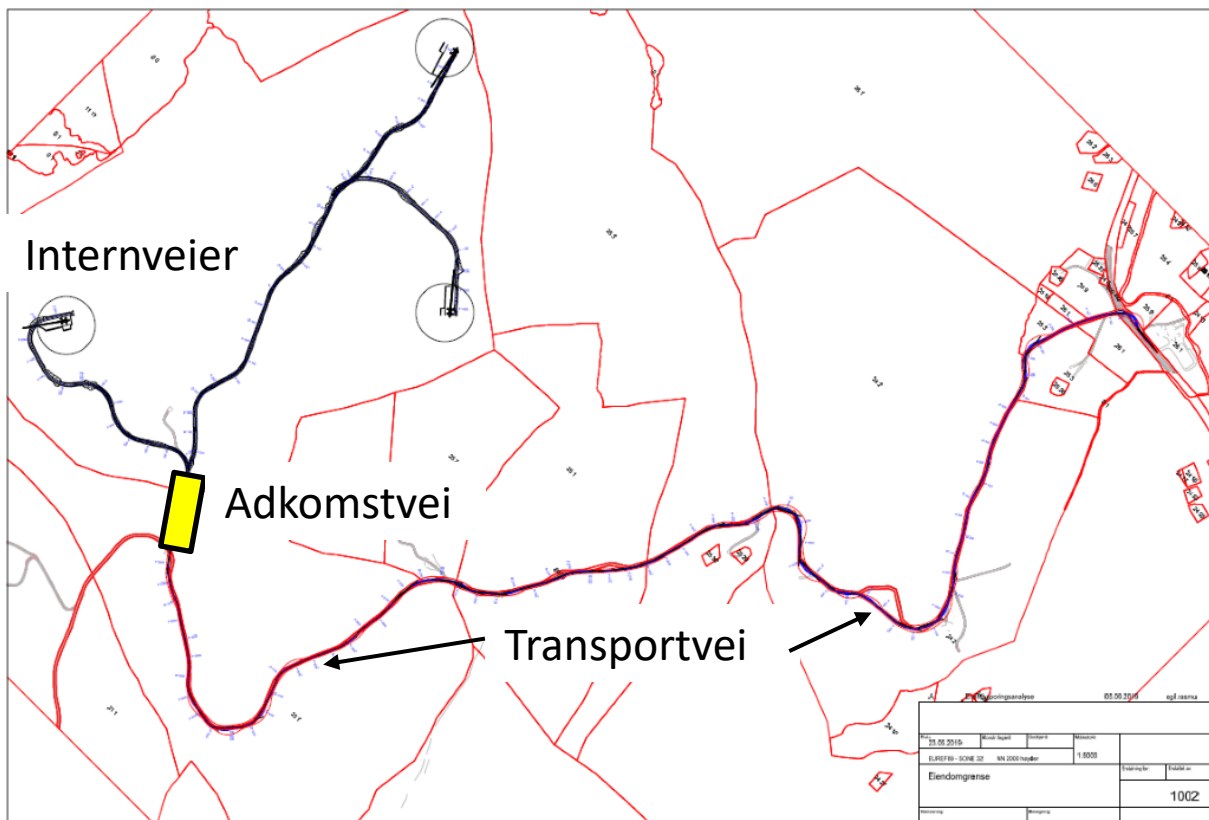
	Nullalternativet	Detaljplan/MTA
Planområdets størrelse (km ²)	1,25	1,25
Samlet installert effekt (MW)	10	12,6
Antall turbiner	4	3
Installert effekt pr turbin (MW)	2,5	4,2
Turbintype	GE 2,5 – 120	Vestas V150 – 4,2
Kildestøynivå (dBA)	107,0	104,9
Navhøyde (m)	120	130
Rotordiameter (m)	120	150
Høyde opp til rotorspissen	180	205
Rotorbladenes sveipareal (m ²)	11 310	17 671

gir en maksimal høyde på 205 meter over bakkenivå, mens rotorspissens laveste punkt vil være 55 meter over bakkenivå, jfr. tabell 2.

Hver turbin vil være utstyrt med en tørrisolert transformator i toppen av maskinhuset som transformerer opp spenningen fra 690 V til 22 kV.

3.4 Transportvei- og internveier

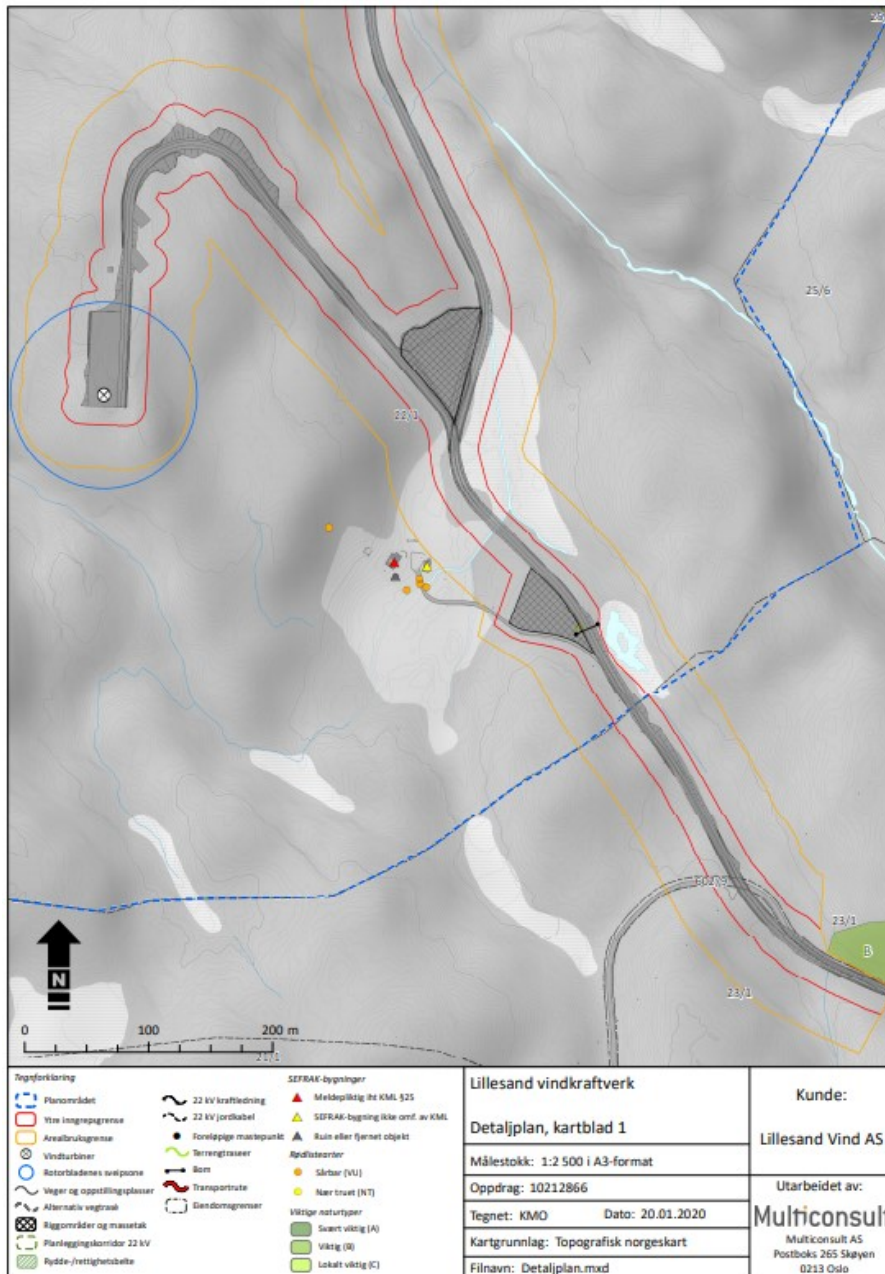
LV ønsker å benytte den kommunalt eide Nordbøveien til transport av vindturbinkomponenter. Nordbøveien må utbedres for å muliggjøre transport av tyngre vindturbinkomponenter. Veien skal tåle ti tonn akseltrykk (seks tonn i dag), og det vil bli foretatt breddeutvidelse, forsterkning av veilegemet og stedvis utretting. Normalt vil transport av hver enkelt turbin bestå av 10 – 12 spesialtransporter. For utbedring av transportveien har LV søkt Lillesand kommune om byggetillatelse etter plan- og bygningsloven. I tillegg har de søkt om konsesjon til å bruke Nordbøveien som transportvei. Kommunen eier kun veien, og ikke tilstøtende arealer. Utvidelsen av veien vil derfor legge beslag på deler av private eiendommer.

Figur 1: Kart m/ eiendomsgrenser vedlagt søknad om konsesjonsendring. Kartet viser eksisterende vei (rød veilinje) og planlagt vei (svart veilinje) Kart med større format er tilgjengelig [her](#).

Fra Nordbøveien til planområdet vil det også bli nødvendig med utbedring av en adkomstvei slik at det blir sammenhengende vei av tilstrekkelig kvalitet frem til planområdet. LV har søkt om ekspropriasjonstillatelse for nødvendige arealer for utbedringen, men jobber for å komme til minnelige avtaler. Adkomstveien eies av to grunneiere, hvor den ene også eier planområdet.

Det planlegges cirka 2,6 kilometer med internvei mellom vindturbinene i vindkraftverket. Veiene vil ha en kjørebanebredde på fem meter pluss veiskulder, grøfter, fyllinger og skjæringer. Veiene skal ikke asfalteres. Det søkes fleksibilitet for mindre endringer av veinettet, og dette er angitt med en arealbruksgrense på ± 50 m til hver side av veiens senterlinje (se Figur 2). Inngrepsgrensen vil alltid følge veiens senterlinje, mens arealbruksgrensen ligger fast. Dersom LV ønsker å flytte arealbruksgrensen må det søkes NVE.

Figur 2: Kartutsnitt fra detaljplanen som viser den sørligste turbinen, og del av internveiene. Rød linje markerer inngrepsgrense. Gul linje arealbruksgrense.

3.5 Nettilknytning

Internt i vindkraftverket vil kabelnettet bestå av 22 kV jordkabler lagt i grøft i veikroppen. Vindkraftverket vil kobles til Agder Energi Netts (AEN) distribusjonsnett i ett tilkoblingspunkt ned mot Nordbøveien i planområdet. Se kapittel 4.2 for nærmere beskrivelse.

4 NVEs vurdering av konsesjonspliktige endringer

LV har i forbindelse med innsending av detaljplan/MTA søkt om konsesjonspliktige endringer for transportvei og nettilknytning. Disse er vurdert under.

NVEs vurdering av de konsesjonspliktige endringene henger i stor grad sammen med vurderingen av detaljplan og MTA. Vi viser derfor også til dette dokumentets kapittel 5 og 6.

4.1 Rett til bruk av Nordbøveien til transport av vindturbinkomponenter

LV har i medhold av energiloven § 3-1 søkt om rett til å bruke Nordbøveien til transport av vindturbinkomponenter. Dette er en konsesjonspliktig endring, fordi konsesjonen tidligere ikke har omtalt transportveien (Se også kapittel 3.4).

NVEs vurdering

Valg av transportvei for vindturbinkomponenter er den samme som i nullalternativet, men konsesjonen inneholdt tidligere ikke rett til å bruke Nordbøveien til turbintransport. LV viser i sin søknad til at turbintransport langs veien vil kreve økt bæreevne og breddeutvidelse, noe som kan utløse erverv av tilleggsareal fra berørte grunneiere.

NVE viser til tidligere vurdering av Nordbøveien i bakgrunn for vedtak av 25.09.2018: *Etter NVEs vurdering er det positivt at eksisterende veinett benyttes, både av teknisk-økonomiske hensyn og med hensyn til miljøet.* På bakgrunn av dette innvilges søknad om konsesjonsfestet rett til å bruke Nordbøveien til turbintransport. Det vises til oppdatert anleggskonsesjon i eget dokument.

NVE konstaterer at det kommer frem av Lillesand kommunes høringsuttalelse, og LVs kommentarer til uttalelsen, at Nordbøveien skal utbedres i henhold til avtale med Lillesand kommune. Vi er også kjent med at LV har søkt om byggetillatelse for utbedring av veien etter plan- og bygningsloven. Se ellers vår vurdering av MTA i kapittel 6.

4.2 Endret nettilknytning

Løsningen for nettilknytning som presenteres i detaljplan/MTA er en kombinasjon av luftledning og jordkabel fra Nordbøknuten til skytebanen, hvor Lillesand vindkraftverk vil kobles til Agder Energi Netts distribusjonsnett.

Flere høringsuttalelser ønsker at vindkraftverket skal kobles til nettet utelukkende via jordkabel. LV har i sin kommentar til høringsuttalelse skrevet: *«LV jobber med å få til en bedre løsning for alle parter og har en intensjon om å endre nettilknytningen slik at det i stedet for luftledning fra planområdet og ned til skytebanen etableres et jordkabelanlegg fra krysset opp til Nordbø og frem til nettstasjon for tilkobling til Agder Energi sitt 22 kV nett. Dette med forbehold om at løsningen godkjennes av Agder Energi Nett (AEN) som i så tilfellet vil bygge og eie jordkabelanlegget under eksisterende områdekonsesjon. LV er nå i prosess med AEN for å avklare dette forholdet inkludert endelig plassering av nettstasjon.»*

NVEs vurdering

Den konsesjonsgitte utbyggingsløsningen forutsatte en kombinasjon av luftlinje og jordkabel. LV ønsker nå å bygge en jordkabel fra vindkraftverket fram til AEN sitt 22 kV nett.

NVE har vært i kontakt med AEN som bekrefter at det foreligger planer om bygging av en slik jordkabel, og at jordkabelen vil bygges i medhold av AENs områdekonsesjon fra planområdet og frem til AENs 22 kV nett.

Etter vår vurdering er dette i tråd med ønske fra flere høringsinnspill, og en hensiktsmessig endring fordi det fjerner behovet for luftledning gjennom skog med tilhørende hogst.

5 NVEs vurdering av detaljplan for Lillesand vindkraftverk

I dette kapittelet vil vi vurdere endrede virkninger ved den nye utbyggingsløsningen sammenlignet med nullalternativet. Mottatte høringsinnspill og konsesjonærs kommentarer om de forskjellige temaene er inkludert i vurderingene.

5.1 Endrede virkninger for landskap og endrede visuelle virkninger

I detaljplan/MTA har LV lagt fram visualiseringer og synlighetskart som sammenlikner konsesjonsgitt løsning med den endelige utbyggingsløsningen. Endringen i den visuelle virkningen beskriver LV som liten, der noen områder vil få noe økt synlighet grunnet økt turbinhøyde, mens andre steder vil få en reduksjon ved at antall turbiner endres fra fire til tre. To eksempler på fotomontasje som skal vise endret visuell virkning er vist under i Figur 3 og 4 og Figur 5 og 6.

I detaljplan/MTA har LV lagt fram teoretiske synlighetskart for konsesjonsgitt løsning, endelig layout og forskjellen mellom de to. Endringen i den teoretiske synligheten er omtalt som liten.

Figur 3. Fotomontasje av nullalternativet (4 x GE 2,5-120 turbiner) sett fra Lillesand skytebane. Avstanden til nærmeste vindturbin er ca. 600 m.

Figur 4. Fotomontasje av endelig utbyggingsløsning (3 x Vestas V150) sett fra Lillesand skytebane.

Figur 5 Fotomontasje av nullalternativet (4 x GE 2,5-120 turbiner) sett fra skjærgården utenfor Lillesand. Avstanden til nærmeste vindturbin er ca. 7 km.

Figur 6 Fotomontasje av endelig utbyggingsløsning (3 x Vestas V150) sett fra skjærgården utenfor Lillesand. Avstanden til nærmeste vindturbin er ca. 7 km.

I sin høringsuttalelse etterlyser Willy Mo fotomontasjer av Lillesand vindkraftverk som viser hvordan turbinene vil fremstå i vindkraftverkets nærområde og krever at den sydligste turbinen flyttes, slik at de negative konsekvensene for ham reduseres.

Motvind Norge mener det mangler visualisering av tiltakets virkninger for fritidsboliger og boliger som vil bli sterkest berørt innenfor sone med totaldominans og ytre visuell dominans. De mener også planens troverdighet er svekket når nesten samtlige visualiseringer viser hvite turbiner mot hvitt skydekke.

La Naturen Leve skriver i sin høringsuttalelse at de mener fotomontasjene av de visuelle virkningene på landskapet underkjenner den reelle opplevelsen av turbiner i bevegelse, og spesielt med lysmerking. De mener at de endrede dimensjonene burde vært synliggjort med figurer, og ikke i en tabell. Videre mener de også at virkningen av større turbiner for temaene friluftsliv og landskap er mangelfullt utredet.

Naturvernforbundet i Agder mener i sin høringsuttalelse at vindturbinenes endrede dimensjoner medfører en betydelig økning i visuell påvirkning av et av Norges viktigste rekreasjonsområder.

FNF Agder er uenig i vurderingen i tabell 3-3 i detaljplan/MTA, at endret utbyggingsløsning ikke vil gi noen vesentlig forskjell for tema friluftsliv. De mener endringene vil medføre store negative konsekvenser for landskapet og friluftslivsområder, på grunn av økt turbinstørrelse og sveipeareal.

Vegge/Wennesland ønsker en konkretisering av hvor synligheten økes grunnet økt turbinhøyde.

Lillesand kommune mener konsekvensutredningen fra 2015 må oppdateres til å vise de nye vindturbinenes påvirkning på landskap.

NVEs vurdering

NVE mener visualiseringene i detaljplan/MTA gir et representativt bilde av endringen fra konsesjonssøkt løsning til endelig utbyggingsløsning. NVEs erfaring fra andre vindkraftverk tilsier at denne typen visualiseringer samsvarer godt med det endelige resultatet.

Selv om det ikke er gjennomført en fotomontasje fra fritidsboliger i nærheten av vindkraftverket, gir fotomontasjen fra Lillesand skytebane et godt bilde på hvordan fritidsboliger og boliger i nærområdet kan oppleve vindturbinene. I umiddelbar nærhet er turbinene dominerende, selv om de er 180 meter eller 205 meter høye. NVE vurderer at vindturbinene vil være et dominerende element på korte avstander.

På litt lenger avstand vil lokale skjermingseffekten fra trær, koller og infrastruktur ha betydning for synligheten. Deler av kysten og Lillesand sentrum vil ifølge det teoretiske synlighetskartet være helt skjernet for synlige vindturbiner. Turbinene vil derimot være synlige i skjærgården utenfor Lillesand i både nullalternativet og i den omsøkte utbyggingsløsningen, men endringen i turbinstørrelse vil være mindre synlig ved økende avstand. Endringen som følge av større og færre turbiner i figur 5 og 6 viser at turbinen er noe større, men ikke innebærer en stor endring på lengre avstand.

NVE vurderer endringen i teoretisk synlighet mellom nullalternativet og endelig utbyggingsløsning til totalt å være liten. Synlighetskartene viser at det er få områder som tidligere ikke kunne se vindturbinene, som nå vil kunne se de. Det vil også være noen områder som nå ikke vil kunne se vindturbiner fordi antallet turbiner er redusert fra fire til tre.

NVE vurderer at endringen i landskapsvirkning er tilstrekkelig opplyst gjennom konsesjonærs kart og visualiseringer og at nye konsekvensutredninger og visualiseringer ikke vil bidra til å opplyse saken ytterligere.

5.2 Endrede virkninger for naturmangfold

Naturvernforbundet i Agder mener at kunnskapsgrunnlaget (jfr. nml § 8) ikke er tilstrekkelig for fugler, flaggermus, amfibier, reptiler og hjortevilt.

Flere høringsuttalelser har påpekt viktigheten av å ivareta trekkende rovfugler i området.

Lillesand kommune mener at utbygging av Lillesand vindkraftverk burde følges opp med grundige etterundersøkelser for å avdekke påvirkning på fugl. Dette vil også bidra til å øke kunnskapsnivået for fremtidige vindkraftutbygginger.

FNF Agder er bekymret for Lillesand vindkraftverks bidrag til samlet belastning på rovfugltrekket. La Naturen Leve mener at hensynet til det biologiske mangfoldet er dårlig ivaretatt i detaljplan/MTA, og at nyere kunnskap om vindkraftens samlede effekt på det biologiske mangfoldet må tas med i vurderingene.

La Naturen Leve skriver også at de at de ikke kjenner til at rutiner for rapportering av kollisjonsdrepte fugler har hatt noen effekt, og at kollisjonsdrepte fugler vil være vanskelig å oppdage.

Fylkeskommunen i Agder skriver i sin høringsuttalelse at det skal gjøres tiltak av utbygger som sikrer at inngrepet ikke medfører skade for fugle- og dyreliv, og at utbygger har ansvar for å dokumentere at slike tiltak er utført. Videre mener fylkeskommunen det skal rapporteres halvårlig på hvilke konsekvenser tiltaket har hatt for fugle- og dyreliv, slik at nødvendige tiltak kan settes inn.

FNF Agder og La Naturen Leve setter spørsmåltegn ved vurderingene i detaljplan/MTA om at kollisjonsfaren for fugl ikke økes ved økte turbindingensjoner.

Flere høringsuttalelser er bekymret for virkningen bygging og drift av Lillesand vindkraftverk vil ha på flaggermus i området, og mener dette er mangelfullt beskrevet i detaljplan/MTA. Fylkesmannen i Agder mener at LV må innhente kunnskap om flaggermus i planområdet, og beskrive hvilke hensyn som eventuelt skal tas i anleggs- og driftsperioden. Lillesand kommune mener Lillesand vindkraftverk burde følges opp med grundige etterundersøkelser for å avdekke påvirkning på flaggermus, og som kan brukes til å bygge opp kunnskapsnivået for fremtidige vindkraftutbygginger.

Motvind Norge viser til høringsuttalelser fra La Naturen Leve og Naturvernforbundet om at ny oppdatert kunnskap sammen med endringer av tiltaket ikke er tilfredsstillende ivaretatt i detaljplan/MTA. Motvind Norge mener også økt sveipeareal må forventes å forsterke negative effekter på naturmangfoldet, særlig for fugl, flaggermus og insekter.

LV skriver i detaljplan/MTA at det er vanskelig å fastslå med sikkerhet hvordan de økte turbindimensjonene vil påvirke kollisjonsrisiko for fugl. Videre peker de i sine kommentarer til høringsuttalelsene at kollisjonsrisiko per MW installert effekt reduseres når turbinene blir større, men færre.

NVEs vurdering

Rovfugltrekk

I NVEs bakgrunn for vedtak fra konsesjonsvedtaket i 2015 står følgende: *I konsekvensutredningen vises til at et omfattende trekk av rovfugl langs kysten av Aust-Agder, men det er ikke gjort noe omfattende studier av trekket i dette området. Når det gjelder trekkende fugl vil tiltaket etter NVEs vurdering kunne medføre kollisjonsfare for trekkende og streifende rovfugl, og et og annet individ kan antas å bli drept i året. Basert på anleggets størrelse mener NVE at tiltaket i liten grad vil påvirke den lokale og regionale bestanden av de ulike artene rovfugl som trekker i området. NVE vil ikke vektlegge virkninger for rovfugltrekk i samlet vurdering for fugl.*

I sitt klagevedtak fra 30.11.2016 skriver OED: *«Når det gjelder hensynet til hubro og andre rovfugler, viser NVE blant annet til Fylkesmannens vurdering der det fremkommer at planområdet ikke er spesielt viktig for fugl, og at det ikke er registrert hekkeområder for rovfugl i området. Fylkesmannen legger til grunn at der lite som tilsier at planområdet er viktige funksjonsområder for overnevnte arter. Departementet slutter seg til Fylkesmannen og NVEs vurdering.*

I Miljødirektoratets innspill til forslag til nasjonal ramme for vindkraft fra 2019 inngår planområdet for Lillesand vindkraftverk i delområde 10-A. Dette området ble ekskludert blant annet fordi kystsonen av analyseareal 10 i nasjonal ramme vurderes som viktig strekning for trekkende og rastende fuglearter.

NVE konstaterer at Lillesand vindkraftverk ligger over fem kilometer fra kysten. På grunn av sin begrensede størrelse vil vindkraftverket trolig utgjøre en mindre kollisjonsfare for trekkende fugl, også etter ny utbyggingsløsning som fører til noe økt sveipeareal. Vi vil også presisere at vurderingene i nasjonal ramme gjaldt *ny* vindkraft, og ikke vindkraftverkene som allerede er bygget eller gitt konsesjon.

NVE legger til grunn at kollisjonsraten per turbin kan bli større på grunn av økt rotordiameter i den nye utbyggingsløsningen. Dette innebærer at et større areal dekkes av rotorbladenes rotasjon, samtidig som bladene berører et høyere luftrom enn vindturbinene i nullalternativet. Etter NVEs vurdering kan dette veies opp av at antallet turbiner blir mindre, og at hastigheten på rotorbladene blir lavere. Enkelte vitenskapelige studier konkluderer med dette (eks. Thaxter m. fl. 2017). Imidlertid er det få studier av

effekten på fugledødelighet av moderne vindturbiner med en høyde som tilsvarer turbinene som planlegges i Lillesand. Dette gjør at det er vanskelig å konkludere om endret kollisjonsrisiko basert på vitenskapelige arbeider. Basert på vindkraftverkets begrensede størrelse vil NVE derfor ikke tillegge mulig økt kollisjonsrate for fugl vekt i vurderingen av om ny utbyggingsløsning skal godkjennes.

Erfaringer fra vindkraftverk i utlandet viser at kollisjonsraten generelt er lav for trekkende fugl, og etter NVEs vurdering er det lite sannsynlig at Lillesand vindkraftverk alene kan påvirke nasjonale forvaltningsmål for truede og sårbare arter, jf. naturmangfoldloven § 5. NVE kan ikke se at det har kommet frem ny kunnskap som endrer vurderingene som ble gjort i bakgrunn for konsesjonsvedtak i 2015.

NVE viser til vilkår 14 i gjeldende anleggskonsesjon for Lillesand vindkraftverk, og hjemmel for å kunne kreve undersøkelser av mulige virkninger for naturmangfold i driftsperioden. For fugl kan dette vilkåret utløses dersom det viser seg at Lillesand vindkraftverks påvirkning på fugl er større enn vurdert i bakgrunn for vedtak.

Når det gjelder Lillesand vindkraftverks sumvirkninger for fugl sammen med andre vindkraftverk i regionen viser NVE til OEDs vurderinger i klagevedtak av 30.11.2016. OED skriver der at det ikke var behov for å gjøre en nærmere vurdering av Lillesand vindkraftverks bidrag til den samlede belastningen. Dette fordi omfanget av andre vindkraftutbygginger regionen og avstandene mellom disse ble vurdert til å ikke ha en karakter som nødvendiggjør en slik vurdering. Selv om totalt sveipeareal er økt fra nullalternativet stiller NVE seg bak denne vurderingen, også for ny utbyggingsløsning.

Annen fugl

I konsesjonsprosessen ble nattravn registrert i planområdet, denne fuglearten er ikke lenger rødlistet. Det er heller ikke registrert andre rødlistede fuglearter i planområdet. Dersom det avdekkes vesentlig negativ effekt på andre fuglearter kan det vurderes avbøtende tiltak. På dette grunnlag er det etter NVEs vurdering liten risiko for alvorlig eller irreversibel skade på fuglebestander, jf. naturmangfoldloven § 9 om føre-var-prinsippet.

Flaggermus

Hensynet til flaggermus ble vurdert i konsesjonsprosessen, og det kom frem av konsekvensutredningen at artene nordflaggermus (livskraftig), vannflaggermus (livskraftig), dvergflaggermus (livskraftig) og brunlangøre (livskraftig) er registrert i nærområdet. I bakgrunn for vedtak av 25.09.2015 står følgende om virkninger for flaggermus: «Basert på tiltakets begrensede omfang mener NVE det er liten risiko for vesentlige bestandsvirkninger. Tiltaket vil derfor ikke være i strid med forvaltningsmål for flaggermusarter, jmfør naturmangfoldloven § 5».

Det er kjent at kunnskapen om viktige funksjonsområder og mulige virkninger for flaggermus fra norske vindkraftverk generelt er mangelfull, men i Miljødirektoratets innspill til forslag til nasjonal ramme for vindkraft fra 2019 inngår Lillesand vindkraftverk i delområde 10-A. For flaggermus beskrives der: «Sannsynligvis et viktig funksjonsområde for individer på trekk mellom Østlandet og Vestlandet. Terrengforhold og nærhet til kysten tilsier betydelig potensiale for funn. Det er påvist trollflaggermus og sannsynlig også stor-/skimmelflaggermus». Trollflaggermus (sårbar), storflaggermus (sårbar) og skimmelflaggermus (nær truet) er alle rødlistet. Detaljplan/MTA opplyser også om at trollflaggermus er registrert i nærområdet til Lillesand vindkraftverk.

På dette grunnlag vil NVE sette vilkår om at omfanget av flaggermus i vindkraftverket skal undersøkes med bruk av flaggermuslydopptaker etter at vindkraftverket er satt i drift. Dersom tilstedeværelsen av flaggermus viser seg å være stor, kan NVE kreve videre undersøkelser av kraftverkets påvirkning på flaggermus, og eventuelt kreve avbøtende tiltak. Etter NVEs vurdering vil det gjennom et slikt vilkår være liten risiko for irreversibel skade for flaggermusbestander. Ved dette vilkåret hensyntas usikkerhet om tiltakets virkninger for flaggermus ved at føre-var-prinsippet bringes til anvendelse.

Annen fauna

NVE mener de endrede turbindingensjonene ikke vil gi endrede virkninger for annen fauna enn det som er omtalt over, og viser her til vurderingene som ble gjort i Bakgrunn for vedtak av 25.09.2015.

5.3 Endrede støyvirkninger

I den nye støyberegningen har LV tatt utgangspunkt i den nye forvaltningspraksisen der NVE legger til grunn «verste tilfelle»-beregninger i både konsesjons- og detaljplanfasen. I konsekvensutredningen fra 2015 er det gjort støyberegninger med utgangspunkt i to forskjellige utbyggingsalternativer, et alternativ med fire turbiner og ett med tre. Den nye utbyggingsløsningen er beregnet til å gi lavere støynivåer enn nullalternativet med fire turbiner fra 2015.

Motvind Norge peker på at støyberegninger er sårbare for feil knyttet til høydeangivelser for turbinfundament, terreng og terrengrefleksjon. De mener verdier skal oppgis med sikkerhetsvariasjon hvor usikkerhet skal komme til uttrykk som grenseverdi. De viser til at høydekotene som turbinene står på er forskjellige i ulike støyberegninger. Støy for Nordbø er også økt fra 41,5 dB i 2018-beregningen til 51,5 dB i nyeste beregning.

Hytteieier og grunneier Willy Mo krever at en ny beregning av støy og skyggekast gjennomføres av en uavhengig part.

Lillesand kommune mener at støy fra skytebanen i området også må inkluderes i støyberegningene, slik at den totale støybelastningen kan legges frem for de berørte boligene.

Naturvernforbundet skriver i sin uttalelse at et areal 3-6 ganger så stort som planområdet vil bli ubeboelig på grunn av støy fra vindkraftverket, og at dette vil være alvorlig for en kommune som har lite uberørt natur tilbake.

NVE ba LV forklare årsaken til forskjellen i støy på 10,0 dB mellom støyberegning utført i 2018 og støyberegning utført i sammenheng med detaljplan/MTA for Nordbø. LV svarer at forskjellen på 10 dB kan tilskrives fire faktorer:

- Støyrapporten fra 2018 presenterer støy som L_{Aeq} , og man må legge til 5,4 dB for å få L_{den} som er brukt i 2020-rapporten.
- Støyrapporten fra 2018 benytter en annen lydmodell, ISO 9613-2 G. I 2020-rapporten er det tatt i bruk Nord2000. Det kan gi opphav til en forskjell.
- Støyrapporten fra 2019 opererer med et lydnivå fra turbinen på 102,9 dB, mens 2020-rapporten har et maksimalt støynivå på 104,9 dB.
- Utbyggingsløsningen er endret etter søknaden fra 2019, og en av turbinene er flyttet noe nærmere Nordbø.

Til sammen mener LV dette er tilstrekkelig til å forklare forskjellen på 10 dB på Nordbø.

NVEs vurdering

NVE finner LV sin forklaring på forskjell i støyberegningen fra 2018 og 2020 for sannsynlig, og vi legger til at eiendommen per i dag ikke har støyfølsom bruk, og tiltakshaver har inngått minnelig avtale med grunneier.

Det er to eiendommer som vil få en beregnet støy over L_{den} 45 dB i konsesjonsgitt løsning, eiendommen på Nordbø og bygget ved skytebanen. LV opplyser at bygget ved skytebanen er utenfor støyfølsomt bruk, mens det for huset på Nordbø er inngått minnelig avtale med eier.

NVE konstaterer at detaljplan/MTA inneholder "verste-tilfelle"-beregninger av støyvirkninger. "Verste-tilfelle"-beregninger er en ikke-reell situasjon der vindturbinene alltid er i drift, hvor det alltid blåser mot støymottaker fra vindturbinene (medvind fra alle retninger) og vindhastigheten alltid er på et nivå som medfører maksimal støy. De framlagte beregningene er etter NVEs vurdering utført i tråd med gjeldende retningslinje og veiledning (T-1442/M-128).

NVE vil imidlertid på generelt grunnlag bemerke at det alltid vil være usikkerhet knyttet til støyberegninger, samt at omgivelsene vil oppleve støy fra vindkraftverket, og at noen kan føle dette som en belastning også der hvor retningslinjens grenseverdi ikke er overskredet. Folk forholder seg til støy på forskjellig måte, og retningslinjens grenseverdi er fastsatt under forståelse av at enkelte vil bli påvirket også ved lavere støynivåer. De nærmeste fritidsboligene til vindkraftverket er beregnet til å ligge under støygrensen på L_{den} 45 dBA, med støynivå mellom 42,5 og 43,6 dBA.

Dersom det etter idriftsettelse blir sannsynliggjort at støynivået er høyere enn grenseverdien på L_{den} 45 dBA, kan NVE på bakgrunn av anleggskonsesjonens vilkår nummer 15, kreve emisjonsmåling av kildestøyen fra vindturbinene. En eventuell emisjonsmåling skal brukes til å lage en oppdatert "verste tilfelle"-beregning. Hvis denne beregningen viser at støynivået overstiger grenseverdien, må det gjennomføres avbøtende tiltak.

5.4 Endret omfang av skyggekast

La Naturen Leve skriver i sin uttalelse at vindturbinenes økte dimensjoner vil medføre økte soner for skyggekast.

Motvind Norge mener støy, skygge og iskastvurdering i detaljplan/MTA har utelatt konsekvenser for areal avsatt til fritidsboliger i Birkenes kommune som grenser til vindkraftprosjektet.

Vegge/Wennesland mener vurderingene rundt skyggekast i detaljplan/MTA er uklare, og ønsker en oppklaring av hvem som skal kompensere for plager med skyggekast.

I detaljplan/MTA viser LV til at åtte bygninger sannsynlig vil oppleve skyggekast over 8 timer pr år. Med installasjon av Vestas sitt Shadow Detection System, vil man kunne redusere omfanget til under 8 timer pr år for alle disse mottakerne.

NVEs vurdering

Konsesjonsvilkår nr.16 omhandler skyggekast og sier at omfanget av skyggekast ved bygninger med skyggekastfølsom bruk ikke bør overstige åtte timer faktisk skyggekast per år eller 30 minutter per dag. NVE legger til grunn at Vestas sitt system for å redusere skyggekast gjør at vilkåret blir overholdt.

Når det gjelder areal som er avsatt til fritidsboliger i Birkenes kommune har LV i den endelige utbyggingsløsningen fjernet en turbin som tidligere sto på grensen til Birkenes kommune og redusert

antallet vindturbiner fra fire til tre. Kombinert med konsesjonær sitt forslag til avbøtende tiltak mener NVE at den nye utbyggingsløsningen ikke vil øke omfanget av skyggekast sammenlignet med nullalternativet.

5.5 Endrete virkninger knyttet til ising og iskast

LNL skriver i sin uttalelse at vindturbinenes økte dimensjoner vil medføre økt sikkerhetssone for iskast, og påvirke bruken av nærliggende områder.

I sin høringsuttalelse krever hytteeier og grunneier Willy Mo en avklaring av juridisk ansvar ved skader som følge av iskast.

NVEs vurdering

NVE viser til vilkår 19 i konsesjon hvor konsesjonæren skal vurdere omfanget av ising og risikoen for iskast i anlegget. En slik vurdering skal oversendes NVE før anlegget settes i drift. Konsesjonær skal utarbeide forslag til rutiner for varsling av iskast i perioder med fare for dette. NVE skal godkjenne foreslått opplegg for varsling før idriftsettelse av vindkraftverket. NVE kan stille ytterligere krav til tiltak dersom risikoen for iskast viser seg å begrense friluftslivsutøvelsen i planområdet.

For juridisk avklaring viser vi til NVEs [veileder](#) for håndtering av risiko for skade ved iskast i norske vindkraftverk. Det står følgende, “*dersom iskast fra en vindturbin forårsaker skader, kan dette medføre både privatrettslige og offentligrettslige konsekvenser for vindkraftkonsesjonæren. Konsesjonæren kan bli holdt erstatningsansvarlig for skader forårsaket av iskast i henhold til alminnelige erstatningsrettslige regler*”.

NVE deler LNL sin vurdering at økte dimensjoner på vindturbinene fra konsesjonsgitt løsning til utbyggingsløsning vil føre til en økt sikkerhetssone for iskast per turbin, men siden antallet turbiner er redusert fra fire til tre og den sørligste turbinen er trukket lenger inn i planområdet mener vi den totale risikoen for iskast er redusert i endelig utbyggingsløsning.

I bakgrunn for konsesjonsvedtaket har NVE lagt til grunn at de klimatiske forholdene i planområdet tilsier at det er lite sannsynlig med vesentlig ising på vindturbinbladene i planområdet.

5.6 Oppsummering av NVEs vurdering av detaljplanen

Vi mener den største forskjellen mellom nullalternativet og utbyggingsløsningen som presenteres i detaljplanen for Lillesand vindkraftverk er at antallet vindturbiner har gått fra fire til tre, og at turbinenes dimensjoner samtidig har blitt større.

Det er positivt at den nye utbyggingsløsningen utnytter forbedret turbinteknologi som gir økt produksjon ved færre turbiner, noe som legger beslag på mindre arealer. Det er en ulempe at vindturbinenes synlighet økes.

Da Lillesand vindkraftverk fikk konsesjon i 2015 ble det vurdert at fordelene av utbyggingen var større enn ulempene tiltaket medfører. Vi mener endringene i den nye utbyggingsløsning, med færre og større turbiner, fører til mindre direkte arealinngrep og økt strømproduksjon. Dette veier opp for ulempene som følge av større turbiner. På bakgrunn av en samlet vurdering godkjenner NVE den nye utbyggingsløsningen.

NVE setter vilkår om at omfanget av flaggermus i vindkraftverket skal undersøkes med bruk av flaggermuslydoptaker etter at vindkraftverket er satt i drift.

6 NVEs vurdering av MTA for Lillesand vindkraftverk

I anleggskonsesjonens vilkår 14 står det at «Anlegget skal bygges, drives, vedlikeholdes og nedlegges i henhold til en miljø-, transport- og anleggsplan som skal utarbeides av konsesjonær og godkjennes av NVE før anleggsstart. Planen skal utarbeides i samsvar med NVEs veileder om utarbeidelse av miljø-, transport- og anleggsplan for anlegg med konsesjon etter energiloven. Konsesjonær skal utarbeide planen i samråd med Lillesand kommune, representanter for grunneiere og andre rettighetshavere.»

Videre står det i anleggskonsesjonens vilkår 10 at «Veitraseer og oppstillingsplasser skal legges så skånsomt som mulig i terrenget. Terrenginngrep i forbindelse med turbinfundamenter, oppstillingsplasser, veier og andre områder berørt av anleggsarbeidene, skal settes i stand ved planering, revegetering og annen bearbeiding som er tilpasset det naturlige terrenget.»

Formålet med en MTA er å sikre at det tas miljø- og landskapshensyn ved bygging og drift av anlegget. Vurderingene i planen skal baseres på miljøinformasjon som er kommet frem i konsesjonsprosessen og utredninger som er gjort i forbindelse med utarbeidelse av detaljplan/MTA.

NVE forutsetter at LV følger beskrivelsene i MTA av 10.02.2020, og vi mener det ikke er nødvendig å gjøre en vurdering av alle temaene som beskrives der. I dette kapitlet vil vi kun gå gjennom de temaene vi mener trenger utdyping, som har blitt påpekt i høringsprosessen eller hvor NVE har innspill.

NVEs vurdering av MTA for vindkraftverket henger i stor grad sammen med vurderingen av virkningen av endringene som er gjort i utformingen av prosjektet, fra konsesjon til detaljplan. Kapittel 5 bør derfor leses i sammenheng med dette kapitlet.

NVE vil, i tråd med NVEs brev av 04.07.2019, sette vilkår om at landskapsfaglig kompetanse skal benyttes ved den videre planleggingen og byggingen av Lillesand vindkraftverk. Det er NVEs erfaring at bruk av fagkompetanse tidlig i planleggingen, inkluderte innhenting av tilbud, gir mindre arealinngrep, bedre landskapstilpasning og bedre økonomi.

6.1 Terrenginngrep og istandsetting

Naturvernforbundet i Agder og Motvind Norge mener detaljplan/MTA ikke viser tiltakets endelige utforming. De mener planen mangler tekniske planer som angir veganleggenes tverr- og lengdeprofil med høydenivå, terrengutslag og masseberegning. Tilsvarende mangler tverr- og lengdeprofiler med høydeangivelse for de tre turbinplasseringene. Motvind Norge viser til at det er forskjell i vegløsning i Cowis rapport (tiltaksplan sulfid) og detaljplankart. Fylkesmannen i Agder mener at det må vurderes hvilke konsekvenser økt turbinstørrelse vil medføre for terrenginngrep generelt, og spesielt som følge av fremføring av anleggsveier.

NVEs vurdering

Kapittel 5 i detaljplan/MTA omtaler terrenginngrep og istandsetting. Kapitlet beskriver generelt hvordan terrenginngrepene skal utformes for å få en best mulig tilpasning til landskapet. Basert på erfaringer fra tidligere prosjekter, er NVEs vurdering at gode løsninger oppnås der målet defineres og ikke låses av detaljprosjektering i en tidlig fase. Når det gjelder kranoppstillingsplassene kommer det frem av MTA at disse ikke er detaljplanlagt enda. Vi vil sette vilkår om at NVE skal forelegges detaljerte tegninger av kranoppstillingsplassene for gjennomgang, før arbeidet med den enkelte oppstillingsplass igangsettes (se kapittel 6.5).

NVE konstaterer at inngrepsgrenser, istandsetting, revegetering, behandling av forskjellige typer masser, fyllinger og skjæringer, samt rydding og skjøtsel av skog er omtalt i dette kapittelet.

NVE mener en positiv konsekvens av å øke turbinstørrelsen er reduksjon i antall turbiner, og dermed mindre naturinngrep i form av kortere internvei og en kranoppstillingsplass mindre. Veibredden er 5 meter både for nullalternativet og ny utbyggingsløsning. Økte turbindimensjoner gir altså ikke behov for økt veibredde.

For å få til en best mulig landskapstilpasning og minst mulig terrenginngrep, er det etter NVEs erfaring avgjørende at det benyttes landskapsfaglig kompetanse både i planleggingen og utbyggingen av vindkraftverket. NVE har derfor satt krav om dette i brev datert 04.07.2019, som ble sendt til alle vindkraftkonsesjonærer. LV har i MTAen beskrevet at detaljplanleggingen er gjort med innspill fra landskapsarkitekt for best mulig terrengtilpasning, og NVE vil sette vilkår om at dette også nyttes i det videre arbeidet med vindkraftverket.

6.2 Håndtering av sulfidholdige masser

I gjeldende anleggskonsesjon for Lillesand vindkraftverk er LV pålagt å kartlegge eventuelle forekomster av sulfidholdige bergarter i planområdet. Dette er gjort i en rapport vedlagt detaljplan/MTA. Rapporten viser at det er forekomst av sulfidholdig berg med potensiale til sur avrenning noen steder langs internveien (omtalt som adkomstveien i rapporten).

En rekke høringsuttalelser påpeker viktigheten av å unngå sprengning, eventuelt forsiktighet ved sprengning i, og håndtering av sulfidholdige masser. Fylkesmannen i Agder peker også i sin høringsuttalelse på at det er undersøkelsesplikt dersom det er grunn til å tro at det er forekomst av syredannende bergarter i området. De opplyser også om at krav om oppretting må påberegnes dersom tiltaket fører til at vassdrag forurenses som følge av sulfid.

NVEs vurdering

I vilkår 14 i anleggskonsesjonen står følgende om MTA: *Planen skal beskrive kartlegging og risikoreduserende tiltak av hensyn til å unngå forurensning fra sulfidholdige bergarter.*

NVE konstaterer at MTA har vedlagt tiltaksplan for sulfidholdige masser, og at planen beskriver både kartlegging og risikoreduserende tiltak. Vi vurderer derfor dette vilkåret til å være oppfylt. Videre legger NVE til grunn at Lillesand kommune er forurensningsmyndighet for sulfidholdige masser, og at tiltaksplanen må godkjennes av kommunen før anleggsarbeid kan starte. NVE legger også til grunn at problemstillinger rundt sulfidholdige bergarter videre blir vurdert og fulgt opp av kommunen som forurensningsmyndighet.

NVE forutsetter at tiltaksplan for sulfid følges til enhver tid ved opparbeiding, drift og istandsetting av Lillesand vindkraftverk.

Vi ser at tiltaksplan sulfid ikke inkluderer arbeider ved Nordbøveien. I kapittel 6.3 under trekkes det frem at arbeidene med oppgradering av Nordbøveien skal skje etter avtale med Lillesand kommune. NVE forutsetter at denne avtalen vil håndtere forholdet til sulfidholdige bergarter.

6.3 Nordbøveien

Jon Rislå (Gnr. 25 bnr. 7) skriver i sin høringsuttalelse at han er bekymret for beitedyr som krysser Nordbøveien daglig for tilgang på beiter, samt tilgang til dyrka mark og daglig tilsyn med beitedyr

som oppholder seg langs veien. Rislå ønsker at transportveien gjennom Glamsland og det gamle steinbruddet blir vurdert på nytt.

Gunvor Vegge og Øystein Wennesland (Gnr.24 bnr. 2) er naboer til Nordbøveien, og forklarer i sin høringsuttalelse at gården deres har beitende hester cirka 10-20 meter fra veien. De er bekymret for hvordan hestene vil påvirkes av eventuell sprengning ved opprusting av Nordbøveien, og for at veiarbeid skal hindre adkomst til jordbruksarealer. Vegge/Wennesland ønsker at inngrepene ved opprustning av veien blir minimale, og de savner en konkretisering av hva opprustningen innebærer. Generelt mener Vegge/Wennesland at det er svært negativt at Nordbøveien er planlagt oppgradert for frakt av turbiner.

Agder fylkeskommune mener MTA må oppdateres med kart som viser den totale løsningen for transportvei. Det vil si hvordan Nordbøveien skal utbedres.

Lillesand kommune mener at opprustning av Nordbøveien bør skje i dialog med eier av Gnr. 25 bnr. 7 og Gnr. 24 bnr. 2. Videre skriver kommunen at det burde utredes nærmere hvordan jordbruksareal blir berørt og skal ivaretas, og at alle nye veier som anlegges eller oppgraderes må ha en standard som oppfyller kravene til Landbruksvei klasse 3. De mener at belastningsskader på eventuelle kommunale veier som berøres må erstattes, og at veienes tilstand skal dokumenteres ved hjelp av bilder før og etter transport.

LV har følgende kommentarer til kommunens uttalelse:

Selve vindkraftverket med tilhørende internveier vil ikke direkte berøre dyrket mark. Utbedringene langs Nordbøveien vil i liten grad direkte berøre dyrket mark. Eventuell omdisponering av dyrka eller dyrkbar jord vil også bli meldt inn til NVE i tråd med vilkår.

Og:

Etter ønske fra Lillesand kommune vil vegen være egnet for tømmertransport etter utbedring (ikke egnet i dag), og bygges i henhold til avtale med Lillesand kommune. LVAS vil også sørge for bildedokumentasjon av aktuelle veier både før og etter transporten er gjennomført. Vi vil videre tilstrebe god dialog med berørte grunneiere langs Nordbøveien med det formål å minimere ulemper i anleggsperioden.

NVEs vurdering

LV har fått tillatelse av Lillesand kommune til å bruke Nordbøveien (kommunal vei) til transport av turbinkomponenter. Etter vedtak av i dag er det også gitt konsesjon til dette. LV har i tillegg søkt Lillesand kommune om byggetillatelse etter plan- og bygningsloven for nødvendig utbedring av veien. Den må utbedres til å tåle ti tonn akseltrykk (seks tonn i dag) og stedvis rettes ut. I tillegg vil det bli foretatt en breddeutvidelse. LV skal sørge for nødvendige tiltak på veien, herunder erverv av eventuelt tilleggsareal fra berørte grunneiere/rettighetshavere. Det samme gjelder et lite stykke privat vei mellom Nordbøveien og planområdet.

NVE konstaterer at det samtidig med godkjenning av detaljplan/MTA blir gitt ekspropriasjonstillatelse for nødvendige tiltak på og langs Nordbøveien, men vil oppfordre alle parter til å tilstrebe enighet gjennom minnelig avtale. Lillesand kommune har uttalt at utbedring av Nordbøveien bør skje i dialog med to berørte grunneiere som har husdyr. Samtidig har LV uttalt at utbedringen vil skje etter avtale med kommunen, og at de vil tilstrebe god dialog med berørte grunneiere langs Nordbøveien, slik at ulemper i anleggsperioden kan minimeres. Vi mener anleggsarbeidene bør ta hensyn til husdyr og

annen hverdagslig jordbruksaktivitet i området, og at dette bør skje gjennom dialog med aktuelle grunneiere.

NVE konstaterer at nødvendig utretting av veien vil føre til at det dannes skjæringer langs ny veitrasé. Prinsipper for istandsetting i MTA vurderes her som tilfredsstillende, men det bør også vurderes om eventuelle skjæringer utgjør en fare for hjortevilt eller beitende husdyr. Om det er tilfelle skal skjæringen sikres med egnet gjerde langs toppskjæringen. NVE kan følge opp dette med stedlig tilsyn.

Når det gjelder tidligere foreslått transportvei gjennom Brønningsmyr/Glamsland, som Rislå siktet til i sin høringsuttalelse, ble dette vurdert i NVEs bakgrunn for vedtak av 25.09.2015. NVE kan ikke se at det har tilkommet ny informasjon som endrer disse vurderingene.

Etter NVEs vurdering er særlig de første tusen meterne langs Nordbøveien fra Fv402 som direkte berører jordbruksarealer. Eksisterende vei er relativt plan og rett (se Figur 5). Derfor er det breddeutvidelse som vil legge beslag på noe jordbruksareal ved at veien utvides cirka en meter. Vi vurderer Lillesand vindkraftverks påvirkning på jordbruksareal som marginal, og finner det ikke nødvendig å kreve ytterligere utredninger..

Figur 7: Kartutsnitt som viser første del av Nordbøveien fra Birkelandsveien (Fv402). Kilde: NVE Atlas

Agder fylkeskommune savnet kart som viser den totale løsningen for adkomstvei. NVE viser her til LVs byggesøknad til Lillesand kommune, samt filen «1E Vedlegg ekspropriasjonssøknad» som er tilgjengelig [på NVEs nettsider](#).

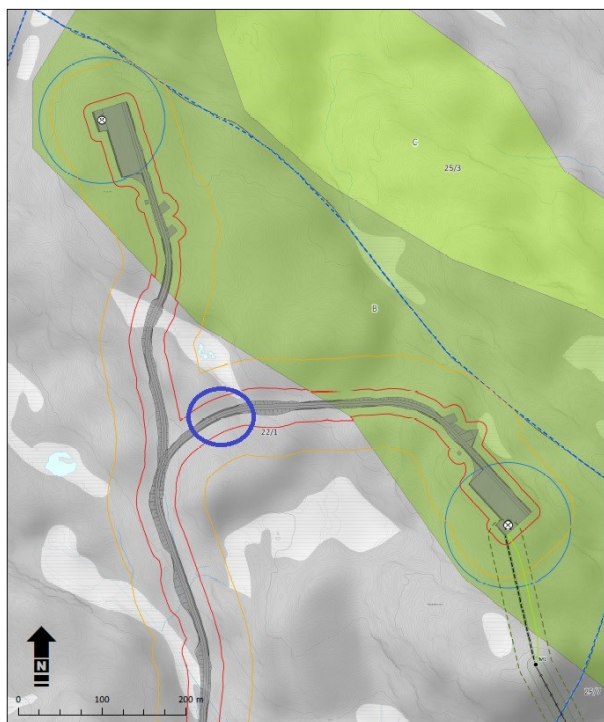
6.4 Internveier

Vi kan ikke se å ha mottatt høringsuttalelser om Lillesand vindkraftverks internveier, bortsett fra problemstillinger rundt sulfidholdig bergarter, og allmennhetens bruk av veiene. Dette er omtalt i henholdsvis kapittel 6.3 og 8.4.

NVEs vurdering

NVE konstaterer at detaljplanleggingen av veier er gjort med innspill fra landskapsarkitekt for å tilpasse veiene best mulig til terrenget. MTA beskriver også at veiene skal legges så skånsomt som mulig, med forankring i terrenget. Det fremgår også av planen at det generelt foretrekkes en lengre veg foran uheldige skjæringer og fyllinger.

Det planlegges en tosidig skjæring på vei opp til turbinen på Nordbøknuten (se Figur 6). Slik NVE forstår det kan denne skjæringen komme til å bli rundt 8 meter høy på den ene siden. I MTA skriver LV at «*Dersom det kun tas ut deler av terrengformasjoner bør gjenstående vegger dels slakes ut eller sprenges ned, bruddlinjer pigges i overkant og massene benyttes til å fylle tilbake inn mot skjæringen*». NVE vurderer dette til å være særlig relevant for denne tosidige skjæringen, og eventuelt andre lignende skjæringer. Generelt mener vi det er negativt med høye skjæringer, og stiller oss bak at gjenstående vegger bør slakes ut eller sprenges ned. Av landskapsmessige hensyn vil et større inngrep i dette tilfelle totalt sett vurderes som en bedre løsning hvis det ikke finnes alternative veifremføringer. Som beskrevet under kapittel 6.1 vil NVE sette vilkår om bruk av landskapsarkitekt i det videre arbeidet, og den kompetansen ser vi som særlig relevant for disse problemstillingene.

Figur 8: Kartutsnitt fra detaljplan. Blå sirkel rundt tosidig skjæring som er omtalt i teksten.

Det bør også vurderes om eventuelle skjæringer utgjør en fare for hjortevilt eller beitende husdyr. Om det er tilfelle skal skjæringen sikres med egnet gjerde langs toppskjæringen. NVE kan følge opp dette med stedlig tilsyn.

NVE mener det er viktig at veiene følger landskapsformasjonene for å få en god forankring til omkringliggende terreng. For å redusere visuelle virkninger, mener NVE at veien ikke bør bygges på fylling der landskapsformasjonen tilsier at det ikke er nødvendig. Dette kan gjøres ved at veien tilpasses terrenget slik at fyllingene stedvis brytes opp (jf Figur 7). Et slikt tiltak vil gjøre at inngrepet vil bli mindre synlig i landskapet, særlig på avstand. Dette vil redusere behovet for masser, samtidig som kravene til veilinje som spesifiseres av turbinleverandør oppfylles. NVE ber konsesjonær være spesielt oppmerksom på dette i anleggsfasen.

Figur 9: Eksempel på vei som er bygget på fylling, men hvor det eksisterende terrenget bryter fyllingen. På denne måten blir veien bedre tilpasset landskapet og veien blir ikke så synlig på avstand. Foto: NVE

6.5 Kranoppstillingsplasser og riggplass

Det går frem av detaljplan/MTA at det skal etableres en kranoppstillingsplass i tilknytning til hvert turbinpunkt. Disse plassene er i detaljplanene vist med et areal opptil 2700 m², men skal detaljplanlegges ved et senere tidspunkt. Plassene må være plane, og i tillegg ha plass til turbinelementer, rotorblader og annet utstyr. Det kan bli behov for både sprengning, graving og tilføring av masser under bygging når kranoppstillingsplassene skal opparbeides. Det skal etableres oppstillingsplasser for hjelpekraner samt plass for bom-utlegg ved hver turbin.

Figur 10: Kranoppstillingsplass nordligste turbin. Blå sirkel: rotorbladenes sveipesone. Stiplet blå linje: grense planområde. Rød linje: ytre inngrepsgrense. Gul linje: arealbruksgrense.

Det planlegges også en riggplass ved innkjøringen til planområdet. Dette området betegnes som åpent, og vil i tillegg til riggområde for entreprenør kunne brukes til eventuell landingsplass for helikopter.

NVEs vurdering

LV skriver at en utforming av kranoppstillingsplasser som er tilpasset terrenget, og samtidig ivaretar plassbehovet, foretrekkes foran en strengt geometrisk form. NVE støtter denne vurderingen, men mener samtidig det er viktig at plassene ikke beslaglegger større areal enn nødvendig. Da endelig utforming av kranoppstillingsplassene ikke er detaljplanlagt, vil vi sette vilkår om at disse planene skal legges frem for NVE for gjennomgang, før arbeidet med plassene starter.

LV skriver også at arealer det ikke er behov for i driftsfasen skal arronderes og istandsettes med vekstjord der det er naturlig. NVE støtter denne vurderingen, og vil sette vilkår om istandsetting av disse arealene. Når det gjelder istandsetting av kranoppstillingsplasser og riggplass vurderer vi de generelle prinsippene beskrevet i MTA som tilstrekkelig.

6.6 Massetak

NVEs vurdering

Ifølge detaljplan/MTA skal det etableres et massetak ved krysset opp til den sørvestlige turbinen. Arealet på massetaket blir cirka 2500 m², og det forventes å ta ut rundt 17 000 m³ faste masser. Massene skal benyttes til etablering av vindkraftverket. Det er lagt opp til intern massebalanse for byggemasser og tildekningsmasser. Det er ikke planlagt noe permanent masselagring.

NVE vurderer massetakets plassering i planområdet til å være godt tilpasset terrenget. Vi har i vårt vedtak om godkjenning av detaljplan/MTA stilt vilkår om plan for istandsetting av massetaket. Denne planen skal legges frem for grunneier, kommunen og NVE for gjennomgang før arbeidet med massetaket starter. NVE har derfor ikke ytterligere merknader til massetaket i dette vedtaket.

6.7 Nettilknytning

Agder fylkeskommune mener MTA må oppdateres med kart som viser den totale løsningen med kraftlinjer.

Detaljplan/MTA beskriver bygging av luftledning fra Nordbø skytebane til Nordbøknuten. Gjennom høringsprosessen har flere ment at jordkabel i vei/veigrøft er en bedre løsning, og LV har etterkommet dette (se kapittel 4.2).

NVEs vurdering

For di alt nett utenfor planområdet planlegges bygget under Agder Energi Netts områdekonsesjon, mener NVE det er riktig at MTA for Lillesand vindkraftverk ikke behandler dette.

Det kommer frem av MTA at jordkabler i internveiene fortrinnsvis skal legges i veikroppen for å minske mulig inngrep, og at kabelgrøftene skal tilpasses den prosjekterte vegløsningen, slik at de ikke synes etter ferdigstilling. NVE har ingen ytterligere merknader til utforming av kabelgrøfter.

6.8 Vassdrag og myr

Flere høringsuttalelser påpeker viktigheten av å unngå inngrep i, og tørrlegging av myrer. Dette fordi inngrep i myr kan føre til at det frigjøres karbon, og at myras rensende og flomdempende funksjon reduseres.

LV kommenterer at de i forbindelse med detaljplanlegging av vindkraftverket har forsøkt å unngå direkte inngrep i myr. Der inngrep i myr må gjøres, vil det tilstrebes å unngå tørrlegging av disse. Det fremgår også av MTA at det skal brukes stikkrenner der det er mulig, slik at eksisterende vannveier opprettholdes.

Motvind Norge mener det ikke er søkt om, nabovarslet, hørt eller saksbehandlet at tiltaket krever dispensasjon fra avstandskrav til vann- og vassdrag og for tiltak etter pbl § 1-6.

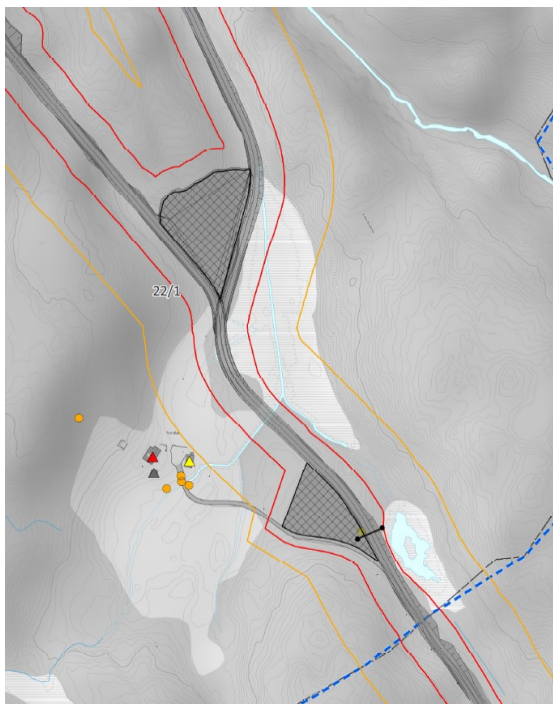
I sin høringsuttalelse påpeker Agder fylkeskommune at de er myndighet for Lakse- og innlandsfiskelovens forskrift om fysiske tiltak i vassdrag på ikke-anadrom strekning, og at de ikke har mottatt søknad eller lignende for tiltak som berører slike vassdrag. LV svarer at de vil kontakte fylkeskommunen for å avklare dette. I tillegg skriver Fylkesmannen i Agder i sin høringsuttalelse at eventuelle utfyllinger i vassdrag kan kreve deres tillatelse.

Ifølge tiltaksplan for sulfidholdige masser drenerer nesten hele tiltaksområdet til Fjelldalselva bekkefelt. Flere har i sine høringsuttalelser påpekt at deler av området også drenerer til Moelva. Fylkesmannen i Agder skriver at avrenning fra terrengarbeider langs kommunal vei fra Eigeland til Nordbø (Nordbøveien) vil gå til Moelva.

Videre skriver Fylkesmannen at de mener NVE bør stille krav om kontinuerlig overvåking av vannsystemer i tiltaksområdet før, under og etter anleggsfasen.

NVEs vurdering

NVE støtter viktigheten av å minimere inngrep i myr, og at tørlegging skal unngås. Det kommer frem av detaljplanen at det i størst grad er langs deler av adkomstveien, og starten av internveinettet utbyggingen kommer i kontakt med myr inne i planområdet. Langs disse myrområdene bør ikke veitraséen legges lenger øst enn det detaljplanen beskriver, selv om arealbruksgrensen åpner for det (se Figur 9). Videre forutsetter NVE at ivaretagelse av myr er noe som tillegges vekt ved opparbeidelse av Nordbøveien, og dermed omfattes av avtalen mellom LV og Lillesand kommune (se kapittel 6.3.)

Figur 11: Kartutsnitt fra detaljplan som viser myrområder rett ved vindkraftverkets innkjøring.

Når det gjelder forholdet til annet lovverk enn energiloven forutsetter NVE at nødvendige tillatelser innhentes, og minner om at det er LV som er ansvarlig for dette. Se kapittel 9.3.

NVE konstaterer at Lillesand kommune er forurensningsmyndighet for sulfidholdige masser, og vi kan derfor ikke sette vilkår om kontinuerlig overvåking av vassdrag for forurensning.

6.9 Rydde- og skjøtselsplan

Flere av høringsuttalelsene har påpekt at hogst i ledningstraseen vil medføre et stort inngrep i uberørt natur. Dette unngås ved at jordkabel velges i stedet for luftledning. Se kapittel 4.2.

NVEs vurdering

Det fremgår av detaljplan/MTA at det hovedsakelig er veier og oppstillingsplass som skal ryddes for skog (ser bort ifra trasé for luftledning, da denne ikke skal bygges). Omfang av hogst innenfor naturtype-lokaliteten Nordbøknuten (kystfuruskog) skal i størst mulig grad begrenses.

Videre skriver LV i detaljplan/MTA at omfanget av vedlikehold og skjøtsel av avvirket areal langs veiene i planområdet vurderes som så lite, og at det ikke er behov for en egen skjøtelsesplan. NVE støtter denne vurderingen.

6.10 Naturmangfold

LV har i MTA basert sine vurderinger rundt hensynet til naturmangfold på konsekvensutredningen for Lillesand vindkraftverk, en supplerende kartlegging av vegetasjon høsten 2018, Artskart, Naturbase, samt kontakt med Lillesand kommune og Fylkesmannen i Agder. NVE har også kontrollert karttjenestene Artskart og Naturbase i forbindelse med saksbehandlingen av detaljplan/MTA.

FNF Agder savner beskrivelse av hvordan hensynet til rødlistede plantearter skal ivaretas under anleggs- og driftsperioden. Til dette svarer LV at det ikke er påvist rødlistede plantearter som vil bli direkte berørt av inngrepene, og at tiltak derfor ikke er beskrevet i MTA.

Naturvernforbundet i Agder mener at det bør utarbeides et klimaregnskap som tar høyde for hele vindkraftverkets livsløp, og at dette vil være nødvendig for å kunne oppfylle nml § 12.

NVEs vurdering

Bygging av Lillesand vindkraftverk ble vurdert etter naturmangfoldloven (nml) §§ 8-12, jamfør § 7, i konsesjonsprosessen. Vi viser derfor til NVEs dokument Bakgrunn for vedtak datert 25.09.2015 (NVE-ref: 201501190-28) for vurderinger utover det som omtales under.

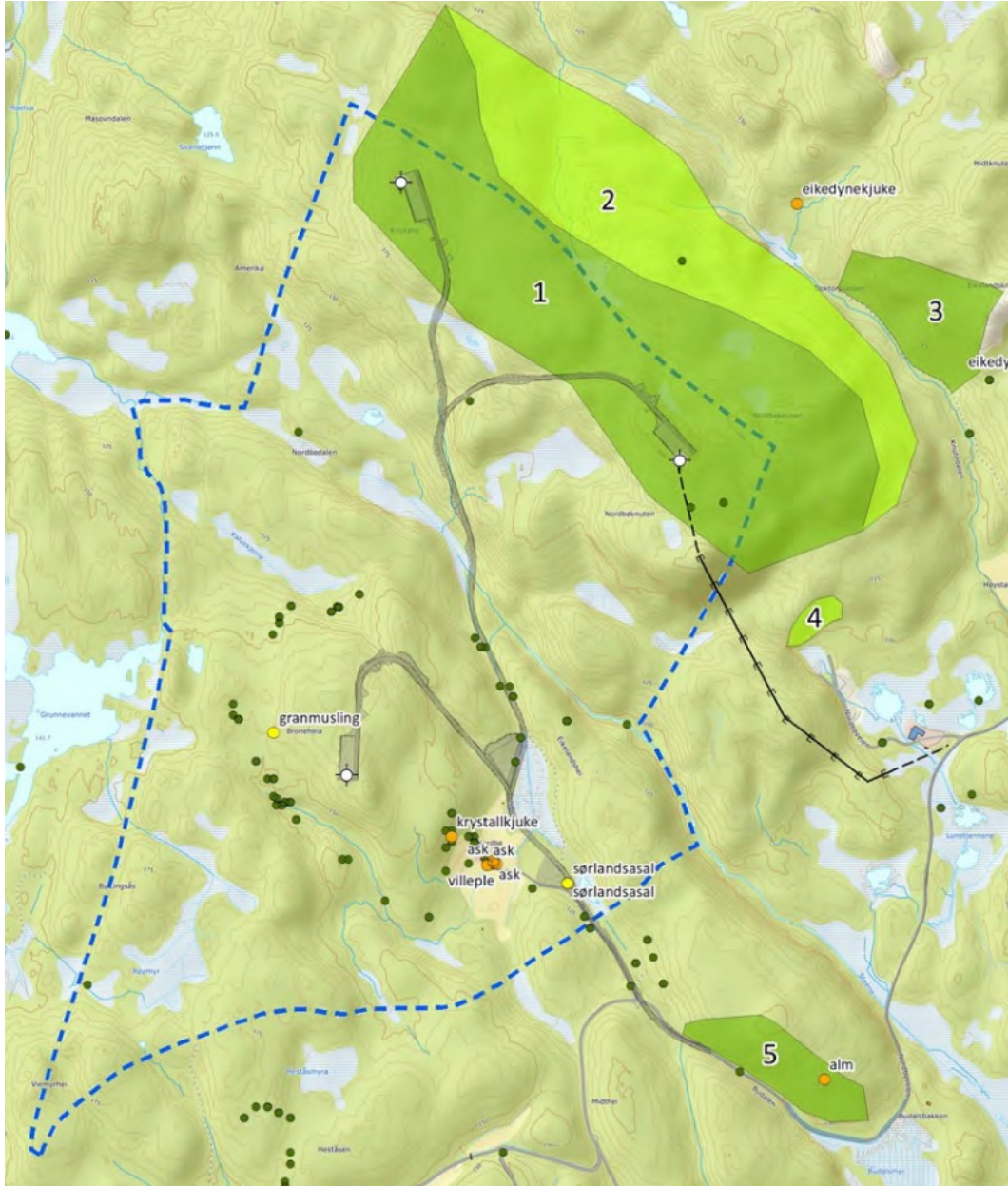
I anleggskonsesjonens vilkår nr. 14 om miljø-, transport- og anleggsplan, står det at «*planen skal inneholde en beskrivelse av hvordan landskaps- og miljøforhold skal ivaretas i anleggs og driftsperioden, herunder hensyn til automatisk fredete kulturminner, rødlistede plante- og fuglearter*». NVE anser denne delen av vilkåret som oppfylt av følgende årsaker:

Av rødlistede plante- og sopparter i planområdet er det registrert krystallkjuke (sårbar), sørlandsasal (nær truet) og granmusling (nær truet). Etter NVEs vurdering er det hogst i løpet av anleggsperioden som kan true disse artene. Bortsett fra sørlandsasal, er artsregistreringene lokalisert på steder som ikke direkte berøres av tiltaket, slik Figur 10 viser. Man må likevel anta at disse artene også kan befinne seg i andre deler av planområdet. Videre mener NVE at Lillesand vindkraftverk ikke er en direkte trussel mot leveområdet til hverken krystallkjuke eller granmusling, fordi mesteparten av skogen i området skal bevares. Vi finner det derfor ikke nødvendig med konkrete tiltak under anleggsperioden eller driftsperioden for å ivareta forekomster av disse.

I Figur 10 under kommer det frem at det trolig blir nødvendig med hogst av sørlandsasal ved riggplassen. Etter NVEs vurdering ville tiltak for å ivareta denne forekomsten innebære at de totale inngrepene økes, fordi det ville bety flytting av riggplass og ny trasé for adkomstvei. NVE ser ikke et slikt tiltak som rimelig, og mener nødvendig hugging av sørlandsasal ved vindkraftverkets innkjøring oppfyller den generelle aktsomhetsplikten jfr. nml. § 6.

Villeple (sårbar) og ask (sårbar) vokser ved det nedlagte småbruket på Nordbø, men vil ikke bli direkte berørt av utbyggingen.

Utbyggingen berører direkte den registrerte naturtypen kystfuruskog (felt 1 i Figur 10) som er klassifisert som viktig (kategori B) for biologisk mangfold ifølge DN-håndbok 13. NVE konstaterer at det fremgår av MTA (Tabell 6-2) hvilke tiltak LV vil gjennomføre for å ivareta naturmangfold under anleggs- og driftsfasen. NVE vurderer her tiltaket med å begrense omfanget av hogst i naturtypen kystfuruskog som spesielt viktig.

Verdifulle naturtyper Svært viktig (A) Viktig (B) Lokalt viktig (C)	Artsobservasjoner Sårbar (VU) Nær truet (NT) Andre registreringer (ikke rødlistet)	Lillesand vindkraftverk	
		Kunde: Lillesand Vind AS	
		Naturmangfold	
		Målestokk: 	Utarbeidet av:
		Oppdrag: 10212866	Multiconsult Multiconsult AS Postboks 265 Skøyen 0213 Oslo
		Tegnet: KMO Dato: 26.11.2019	
		Kartgrunnlag: Topografisk norgeskart	
		Filnavn: Naturmangfold.mxd	

Figur 12: Fra detaljplan/MTA. Kartutsnitt viser registrerte naturtyper og artsobservasjoner i området. For å vise artsnavn tydeligere har NVE endret kartets målestokk. Planområdet er markert med blå stiplet linje.

Etter søk i Miljødirektoratets database konstaterer NVE at det ikke er registrert fremmede arter i planområdet. NVE minner om at det, i tråd med gjeldende anbefalinger, må gjøres tiltak for å unngå spredning dersom det avdekkes fremmede arter under anleggsarbeidet.

Etter nml § 11 skal tiltakshaver dekke kostnadene ved å hindre eller begrense skade på naturmangfoldet som tiltaket volder, dersom dette ikke er urimelig ut fra tiltakets og skadens karakter. NVE vurderer dette som oppfylt for Lillesand vindkraftverk, da LV som tiltakshaver står ansvarlig for å oppfylle konsesjonsvilkår, vilkår som gis i godkjenningen av detaljplan/MTA og forhold etter annet lovverk.

I henhold til nml § 12 skal det for å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet, tas utgangspunkt i slike driftsmetoder og slik teknikk og lokalisering som, ut fra en samlet vurdering av tidligere, nåværende og fremtidig bruk av mangfoldet og økonomiske forhold, gir de beste samfunnsmessige resultater.

NVE mener arbeidet med MTA og rutinene i planen gjør at de samfunnsmessig beste driftsmetodene og teknikkene benyttes. NVE vurderer at de tiltak og planer som er beskrevet, og de undersøkelsene som planlegges, bidrar til at naturmangfoldet blir påvirket i minst mulig grad under anleggsarbeidene, og gjennom driftsperioden. For at nml § 12 oppfylles igjennom vindkraftverkets levetid vil det være avgjørende at LV til enhver tid følger tiltaksplan for sulfid (se kapittel 6.2). Videre ser ikke NVE behovet for utarbeidelse av et klimaregnskap i denne sammenheng, fordi dette er vurderinger som hører til konsesjonsspørsmålet (se kapittel 8.9).

Om fugler

Naturvernforbundet i Agder peker på at utbyggingen trolig vil ha negativ påvirkning på lokale hekkebestander i anleggsfasen, og foreslår at det kan settes vilkår om at anleggsarbeid må skje utenom hekketid. NVE viser her til OEDs vurderinger i klagevedtak av 30.11.2016, hvor forholdet til naturmangfold er vurdert, og OED viser til Fylkesmannens vurdering om at planområdet ikke er spesielt viktig for fugl, og at det ikke er registrert hekkeområder for rovfugl i området.

Når Lillesand vindkraftverk nå planlegges bygget med nettilknytning via jordkabel, istedenfor luftledning, fjerner elektrokusjonsfaren for fugler helt, jfr. første punkt i Tabell 6-2 i MTA.

Om annen fauna

Naturvernforbundet i Agder skriver i sin høringsuttalelse at MTA ikke beskriver hvordan anleggsarbeid og drift av vindkraftverket vil påvirke vilt, eller tiltak for å begrense skade for vilt under anleggsperioden og driftsfasen. NVE viser her til vurderingene som ble gjort i bakgrunn for vedtak av 2015, og mener det ikke vil være behov for ytterligere tiltak.

Videre vil utforming av skjæringer i forbindelse med bygging og oppgradering av veier være viktig for å ivareta hjortevilt. Se vurderinger rundt transport- og internveier over.

6.11 Kulturminner

I følge MTA er det ikke informasjon om automatisk fredete kulturminner eller viktige kulturmiljøer i Lillesand vindkraftverks planområde. Videre skriver LV at det er flere kulturminner og kulturmiljøer i vindkraftverkets influensområde. LV har innhentet informasjon om kulturminner fra Aust-Agder fylkeskommune (før 2020), Lillesand vindkraftverks konsekvensutredning, Riksantikvarens database Askeladden og SEFRAK-registeret.

Agder fylkeskommune v/fylkesrådmannen mener det ikke vil være behov for ytterligere arkeologiske undersøkelser av planområdet, men etterlyser mer informasjon om trasé for 22 kV- kraftledning/kabel til Moen transformatorstasjon for at man skal kunne vurdere forholdet til kulturminner. Til dette svarer LV at tilknytningspunktet for Lillesand vindkraftverk er flyttet nærmere vindkraftverket enn i tidligere planer. Videre pekes det på at det vil være Agder Energi Nett som skal stå for byggingen av denne delen av traséen, og LV legger til grunn at de vil avklare forholdet til kulturminner med Agder fylkeskommune. Nettselskapet behandler saken i medhold av vilkår i områdekonsesjonen.

NVEs vurdering

I vilkår 14 i anleggskonsesjonen står det følgende: *Konsesjonær skal sørge for at undersøkelsesplikten etter kulturminneloven § 9 er oppfylt før miljø-, transport- og anleggsplanen blir godkjent.* Det står også at planen skal inneholde en beskrivelse av hvordan hensynet til automatisk fredete kulturminner skal ivaretas i anleggs- og driftsperioden.

NVE konstaterer at det ikke er registrert automatisk fredete kulturminner eller viktige kulturmiljøer i planområdet. Hensyn til eventuelle kulturminner vil derfor bestå i ivaretagelse dersom slike oppdages under anleggsperioden. LV skal informere alle involverte i prosjektet om aktsomhetsplikten, og påse at entreprenør etablerer rutiner ved funn som kan utløse denne. NVE mener dermed at MTA i tilstrekkelig grad beskriver hvordan kulturminnene skal ivaretas i anleggs- og driftsperioden..

Undersøkelsesplikten vurderes av LV til å være oppfylt. NVE konstaterer at Agder fylkeskommune mener det ikke vil være behov for ytterligere arkeologiske undersøkelser av planområdet, og vurderer nevnte vilkår om kulturminner til å være oppfylt.

6.12 Naturfare

LV har basert sin vurdering av naturfare i området på NVEs aktsomhetskart, kart over skredhendelser og egne observasjoner i felt. Aktsomhetskartene fra NVE er basert på teoretiske modeller. De reelle fareområdene kan ha en annen utstrekning. NVE mener LV sine vurderinger viser at de er oppmerksomme på forholdet, og forutsetter at en eventuell skredfare ivaretas i planleggings-, anleggs- og driftsfase.

6.13 Transport

MTA beskriver med både tekst og kart rute for transport av turbiner til planområdet. Det skal utarbeides en egen transportplan for vindturbinene, samt en plan for øvrig transport i forbindelse med anleggsarbeid.

I sin høringsuttalelse skriver Statens vegvesen at dersom turbintransport langs fylkesvei 402, som krysser E18, utløser behov for tilretteleggingstiltak på riksveiparsellen eller innenfor veieiendommen, må dette tas opp med dem i god tid før transporten planlegges gjennomført. Statens vegvesen forutsetter også at det innhentes særskilte tillatelser for transport av turbiner langs offentlig vei før transporten gjennomføres.

Vegge/Wennesland er i sin høringsuttalelse bekymret for trafikksikkerheten i anleggsperioden.

NVEs vurdering

Det kommer frem av MTA at anleggstrafikk skal koordineres med veimyndigheter, politiet, lokale transportaktører og grunneiere. NVE mener dette skal ivareta trafikksikkerheten, og har ellers ingen merknader til transportplanen.

6.14 Frist for istandsetting

NVE konstaterer at LV vil foreta en forsvarlig opprydding og istandsetting av anleggsområdene, og at dette arbeidet senest skal være ferdig 2 år etter at anlegget er satt i drift. Dette er i henhold til vilkår 14 i anleggskonsesjonen, og NVE kan følge opp dette gjennom tilsyn.

6.15 Oppsummering av NVEs vurdering av MTA

NVE vurderer at Lillesand Vinds MTA på en tilfredsstillende måte beskriver prinsippene for etablering av Lillesand vindkraftverk med nettilknytning, både når det kommer til planlegging, men også gjennomføring og istandsetting. NVE understreker at disse prinsippene aktivt skal benyttes i anleggsarbeidet, og det er viktig at prinsippene videreføres til de som praktisk skal gjennomføre arbeidet. Videre understreker NVE at det skal benyttes landskapsfaglig kompetanse i det videre arbeidet med planlegging, detaljprosjektering, bygging og eventuelle endringer i prosjektet.

Endring fra luftledning til jordkabel reduserer behov for skogrydding, og fører til mindre synlige inngrep.

For et godt sluttresultat mener NVE at det er avgjørende at alle inngrep gjennom vindkraftverkets levetid gjøres i henhold til tiltaksplan for sulfid.

NVE har stort fokus på at det gjøres minst mulig varige inngrep og at den permanente arealbruken blir redusert til et nivå som er helt nødvendig. Dette gjøres blant annet ved at inngrepsgrensene i planen følges. NVE er opptatt av at tilbakeføring og istandsetting av midlertidig arealbruk gjøres på en tilfredsstillende måte. Vi setter derfor vilkår om at areal det ikke er behov for i driftsfasen skal tilbakeføres, og at LV skal lage en plan for etablering og tilbakeføring av massetak. Vi forutsetter at denne planen er i henhold til tiltaksplan for sulfid.

Etter NVEs vurdering vil innsendte planer med tilhørende vilkår sikre at arbeidene blir utført på en god måte for å hindre skade på naturmangfoldet ved å gi rom for detaljtilpasning av terrenginngrep innenfor rammene planene gir.

NVE vurderer vilkår nr. 14 i anleggskonsesjonen som oppfylt, med de forutsetningene gitt i dette dokumentet, og sammen med vilkårene i vedtaket som godkjenner detaljplan/MTA for Lillesand vindkraftverk (NVE ref: 201914122-23).

7 NVEs vurdering av søknad om ekspropriasjon og forhåndstiltredelse

LV søker om ekspropriasjonstillatelse i medhold av oreigningslova § 2 for nødvendig infrastruktur for bygging og drift av Lillesand vindkraftverk.

Ekspropriasjon innebærer at en grunneier/rettighetshaver må gi fra seg eiendomsrettigheter eller andre rettigheter uten å godta dette frivillig, mot at det i en etterfølgende skjønnsak fastsettes erstatning. Dette vil kunne skje dersom grunneier/rettighetshaver og søker ikke lykkes i å forhandle seg fram til minnelige avtaler.

LV søker også om forhåndstiltredelse i medhold av oreigningslova § 25. Dette innebærer at rettighetene kan tas i bruk slik at anleggene kan bygges før rettskraftig skjønn er avholdt.

I søknaden opplyser LV at de jobber for å få til frivillige avtaler om nødvendig oppgradering langs Nordbøveien.

Søknaden innebærer breddeutvidelse og justering av svinger av Nordbøveien samt en privat vei fra Nordbøveien og opp til planområdet. Endringene vil berøre private eiendommer langs veien. Ekspropriasjonssøknaden med liste over berørte grunneiere, samt kart som viser eiendomsgrenser og nødvendige justeringer av veien er tilgjengelig på våre [nettsider](#).

Vegge/Wennesland er i sin høringsuttalelse negative til ekspropriasjon. De begrunner dette ved å hevde at ingen av grunneierne som berøres av arbeidene ønsker at Lillesand vindkraftverk skal bygges.

LV har tidligere fått ekspropriasjonstillatelse for vindkraftverkets planområde, og bygging av den tidligere planlagte luftledningen til nettilknytning. Se Bakgrunn for vedtak av 25.09.2018.

7.1 Søknad om ekspropriasjon

Samtykke til ekspropriasjon kan bare gis etter at det er foretatt en interesseavveining etter oreigningslova § 2 annet ledd, der samtlige skader og ulemper de omsøkte anleggene medfører, skal veies opp mot nytten som oppnås med ekspropriasjon. I denne saken er det samfunnets interesse i økt kraftproduksjon som avveies mot hensynet til grunneiere og rettighetshavere som blir berørt og til andre allmenne interesser.

Bruk av Nordbøveien til transport av turbinkomponenter er nødvendig for realisering av Lillesand vindkraftverk, og for at veien skal kunne brukes til dette er det nødvendig med en utbedring. Fordeler og ulemper ved bygging og drift av Lillesand vindkraftverk er vurdert i dokumentet «Bakgrunn for vedtak» av 25.09.2015. Der er det vurdert at de samlede fordelene ved etablering av Lillesand vindkraftverk er større enn ulempene tiltaket medfører. Vi har godkjent ny utbyggingsløsning fordi vi mener fordelene ved utbyggingen fremdeles er større enn ulempene.

Selv om enkeltpersoner i varierende grad blir direkte berørt av bygging og drift av Lillesand vindkraftverk med nødvendig infrastruktur, mener NVE at de samfunnsmessige fordelene ved tiltaket veier tyngre enn hensynet til den enkelte grunneier eller rettighetshaver som er berørt i denne konkrete saken. NVE anser derfor vilkåret i oreigningslova § 2 annet ledd som oppfylt, og vil derfor gi LV tillatelse til ekspropriasjon av nødvendige rettigheter for utbedring av Nordbøveien til en standard som muliggjør transport av vindturbinkomponenter til planområdet. Det samme gjelder et stykke vei mellom planområdet og Nordbøveien, slik at det blir sammenhengende vei av tilstrekkelig kvalitet helt frem til planområdet. Det vises til vedtak om samtykke til ekspropriasjon, gitt som eget dokument.

NVE gjør samtidig oppmerksom på at ekspropriasjonstillatelsen faller bort dersom begjæring av skjønn ikke er fremsatt innen ett år etter endelig vedtak er fattet, jf. oreigningslova § 16. NVE forutsetter at tiltakshaver forsøker å komme frem til minnelige ordninger med berørte grunneiere/rettighetshavere. Dersom dette ikke er mulig, skal den enkelte grunneier og rettighetshaver kompenseres gjennom skjønn.

7.2 Søknad om forhåndstiltredelse

Normalt forutsetter samtykke til forhåndstiltredelse at skjønn er begjært, men i tilfeller hvor det vil innebære urimelige forsinkelser å vente til skjønn er begjært, kan det gis samtykke til

forhåndstiltredelse. Etter NVEs vurdering vil det i denne saken ikke innebære urimelige forsinkelser å vente til skjønn er begjært. Det vil derfor bli tatt stilling til søknaden om forhåndstiltredelse når eventuelt skjønn er begjært.

8 NVEs vurdering av andre temaer

I dette kapittelet vil vi vurdere temaer som det har kommet innspill til under høringen, men som ikke er omtalt i kapitlene over.

8.1 Lysmerking av vindturbiner

Lillesand kommune og Agder fylkeskommune ber om at radarstyrt lysteknologi må bli vurdert som avbøtende tiltak.

NVEs vurdering

NVE mener at system som sikrer at hinderlysene i vindkraftverket kun slås på når luftfartøy er i nærheten er mest aktuelt der det er mye bebyggelse nær planområdet og god synlighet til vindkraftverket fra andre viktige områder. NVE mener videre at slike system kan være et godt avbøtende tiltak for å redusere ulempen for naboer til vindkraftverket. Selv om deler av Lillesand sentrum vil være skjermet for hinderlysene, vil det være mulig å se hinderlys nattetid over større områder i Birkenes og Lillesand kommune.

NVE setter krav om at det skal installeres et system som sikrer at hinderlysene i vindkraftverket kun slås på når luftfartøy er i nærheten. Dersom det ikke er teknisk gjennomførbart å installere et system som kan godkjennes av Luftfartstilsynet, skal LV etter dialog med Luftfartstilsynet oversende en dokumentert begrunnelse for dette til NVE før anleggsstart. Vi vil sette krav om at et slikt system skal installeres så snart det blir mulig å få det godkjent av Luftfartstilsynet. Dersom systemet må installeres i etterkant, skal lysvirkningene i mellomtiden minimeres så langt det er mulig i henhold til *forskrift om rapportering m.m. av luftfartshinder*.

8.2 Støy i anleggsfasen

I sin høringsuttalelse mener Fylkesmannen i Agder at det bør lages prognoser for støy i anleggsfasen. Vegge/Wennesland forutsetter i sin høringsuttalelse at sprengning og boring i anleggsperioden blir gjort mellom klokken 07.00 og 17.00.

NVEs vurdering

NVE mener LV må forholde seg til grenseverdiene i retningslinje for behandling av støy i arealplanlegging T-1442.

8.3 Forhold til skogbruk

Lillesand kommune presiserer i sin høringsuttalelse at Gnr. 22 bnr. 1. i hovedsak består av produktiv skog.

NVEs vurdering

NVE mener ny utbyggingsløsning legger beslag på mindre arealer enn nullalternativet, og viser til vurderingene som er gjort for landbruk i NVEs «Bakgrunn for vedtak» av 25.09.2015.

8.4 Forhold til friluftsliv

Agder Fylkeskommune og Lillesand kommune mener at vindkraftverkets veier skal være åpne for friluftaktiviteter. LV kommenterer at adkomstveien inn i planområdet vil stenges for motorisert ferdsel, men at anlegget ellers vil være åpent for allmenn ferdsel.

Lillesand kommune mener NVE bør invitere til møte med LV, kommunen og aktuelle grunneiere/organisasjoner/lag/foreninger for å se på mulighetene for å utvikle området i friluftssammenheng.

NVEs vurdering

I anleggskonsesjonens vilkår 10 står følgende: *Konsesjonær skal stenge adkomstvei og internveier for allmenn motorisert ferdsel. Konsesjonær skal avklare bruk av og tilgjengelighet til veiene ut over eget behov med Lillesand kommune og grunneier. Dersom det ikke oppnås enighet om bruk av og tilgjengelighet til adkomst- og internveier, skal saken oversendes NVE til avgjørelse.*

Etter NVEs vurdering er det vanlig at planområdet er åpent for allmenn ferdsel så fort anleggsperioden er over. Videre står det i nevnte vilkår at også adkomstvei skal stenges for motorisert ferdsel. For Lillesand vindkraftverk vil dette innebære bom etter krysset opp til Nordbø.

Videre ble forholdet til friluftsliv grundig behandlet i Bakgrunn for vedtak av 25.09.2015, og NVE stiller seg fortsatt bak vurderingene som ble gjort der.

8.5 Økning i installert effekt og påfølgende krav om nye konsekvensutredninger.

Flere av høringsinnspillene peker på det de mener er saksbehandlingsfeil da NVE i vedtak av 21.06.2018 innvilget søknad om økt installert effekt fra 10 til 13,5 MW for Lillesand vindkraftverk, blant annet fordi grunneiere ikke ble orientert. De viser også til at effektøkningen burde ha utløst krav om nye konsekvensutredninger. Disse påstandene ble vurdert i NVEs brev av 06.02.2020 «*Begjæring om omgjøring av vedtak om økt installert effekt*», hvor vi kom frem til at det ikke var grunnlag for å omgjøre vedtaket av 21.06.2018.

Olje- og energidepartementet (OED) stadfestet den 02.04.2020 NVEs vedtak av 21.06.2018. Det fremgår av departementets saksbehandling at deres vedtak er endelig, og ikke kan påklages. Dermed er avgjørelse om økt installert effekt endelig, og vil ikke bli omtalt videre her.

8.6 Medvirkning og involvering for detaljplan/MTA.

Om høring av detaljplan/MTA

Motvind Norge mener det ikke fremgår av høringsdokumentene hvem som anses å ha partsinteresse i saken, det fremgår heller ikke av dokumenter på NVE sin nettside. Motvind Norge viser til Willy Mo sin høringsuttalelse og brev fra Gunvor Vegge, Ole Arvid Heimdal, Odd Sigurd Eigeland, Jon Rislå og Grethe Rislå og Ragnar Østerhus. Motvind Norge mener konsekvenser fra tiltaket rammer flere eiendommer, rettigheter og allmenne interessert og at omfanget av parter som er berørt, men ikke varslet er omfattende. Motvind Norge mener eiendommer og rettigheter som faller innenfor areal karakterisert som ytre visuell dominanssone under enhver omstendighet er å anse som parter.

Motvind Norge mener også at NVE ikke har gjort relevante dokumenter tilgjengelig på nettsidene til konsesjonssaken.

Om involvering i utarbeidelse av MTA

I anleggskonsesjon for Lillesand vindkraftverk datert 30.11.2016, vilkår 14 står det blant annet at LV skal utarbeide MTA i samråd med Lillesand kommune, representanter for grunneiere og andre rettighetshavere.

I brev til vindkraft-konsesjonærer datert 04.07.2019 understreker NVE at *«Konsesjonær skal dokumentere informasjon, involvering og dialog med kommuner, grunneiere og andre berørte interesser i arbeidet med detaljplaner og MTA, i tråd med vilkår i den enkelte konsesjon.»*

I MTA gir LV en oversikt over involvering i løpet av planprosessen. Der beskrives det at Lillesand kommune, grunneiere, Agder Energi Nett, Aust-Agder Fylkeskommune og Fylkesmannen i Agder har vært involvert i utarbeidelsen av planen.

Vegge/Wennesland viser til at det i detaljplan/MTA står at *«MTA er utarbeidet i samråd med bl.a grunneiere»*. Dette kjenner de seg ikke igjen i.

LV har følgende kommentar til høringsinnspill med involvering/medvirkning som tema: *«Etter at LV tok over prosjektet har vi gjennomført møte med alle berørte grunneiere som har eiendommer i tilknytning til planområdet hvor vindkraftverket skal bygges. Dette ble gjort i forkant av nabovarsling av dispensasjon etter plan og bygningsloven. Møtet ble gjennomført i lokalene til Lillesand kommune hvor også daværende ordfører deltok. Det er i tillegg kalt inn og gjennomført møte med alle berørte grunneiere i fbm. nabovarsling av dispensasjon for utbedring av Nordbøveien.»*

LV har også respondert på alle henvendelser som har kommet i fbm. utkast til MTA plan fra de nærmeste berørte naboer. Dette gjelder eier av fritidseiendom Willy Mo, Ragnar Østerhus (landbrukseiendom) og Ole K. Buene (enebolig mm.). Disse personene har også vært involvert fra berørte grunneieres side («et utvalg grunneiere») i fbm. utarbeidelse av MTA- og detaljplan. I tillegg har LV imøtekommet anmodning om å flytte den sørligste turbinen fra opprinnelig plassering, noe som har redusert de negative virkningene for nærmeste naboer. Utkast til MTA- og detaljplan har også vært sendt Lillesand kommune for kommentarer. Endelig MTA- og detaljplan ble i tillegg sendt til alle gjenboere som grenser til planområde og tilførselsveien samt de som blir berørt av støy og skyggekast.»

NVEs vurdering

Da NVE sendte detaljplan/MTA på høring den 10.02.2020 stod det følgende i høringsbrevet: *«NVE ber Lillesand Vind AS om å orientere berørte grunneiere og andre rettighetshavere om høringen og fristen for å uttale seg til NVE. Lillesand Vind AS må i tillegg orientere de som blir berørt av støy over Lden 40 dBA og/eller skyggekast over anbefalte grenseverdier (begge ut ifra verst tenkelige situasjon). Kopi av underretningen med tilhørende adresseliste skal sendes til NVE.»*

Den 11.02.2020 mottok NVE kopi av underretning og tilhørende navneliste. NVE har blant annet sjekket listen opp mot eiendomsgrenser i NVE-atlas, og mener at alle berørte grunneiere og rettighetshavere er inkludert.

Videre finner NVE det ikke rimelig å regne eiendommer og rettigheter som faller innenfor areal karakterisert som ytre visuell dominanssone som parter i saken. Dette fordi de visuelle konsekvensene av endringene i utbyggingsløsning er å anse som små (se kapittel 5.1). NVE vurderer derfor LVs innsendte liste over berørte grunneiere og rettighetshavere som tilstrekkelig.

Vi kan ikke se at dokumenter relevant for høringen ikke har vært tilgjengelig via NVEs nettsider. Detaljplan/MTA, støy- og skyggekastberegninger, tiltaksplan sulfid, samt ekspropriasjonssøknad med vedlegg ligger tilgjengelig på konsesjonssakens nettsider. Kontaktinformasjon til saksbehandler er også oppgitt på nettsiden, slik at det er mulig å ta kontakt ved eventuelle spørsmål om dokumentene.

NVE gjør oppmerksom på at anleggskonsesjonens vilkår om MTA setter krav om at planen skal utarbeides i samråd med representanter for grunneiere. Videre konstaterer NVE at arbeidet med Nordbøveien skal skje etter avtale med Lillesand kommune. Lillesand kommune har i sin høringsuttalelse kommentert at de mener arbeidet med Nordbøveien bør skje i dialog med to konkrete grunneiere, hvor en av disse er Vegge/Wennesland (Se kapittel 6.3). NVE anser derfor vilkår om involvering i arbeidet med MTA som oppfylt.

8.7 Medvirkning og involvering i saksgang forut for detaljplan/MTA.

I sin høringsuttalelse påpeker hytteeier og grunneier (Gnr.11, brn.31) Willy Mo at han før høring av detaljplan/MTA helt tilbake til konsesjonssøknad av februar 2015, ikke har vært involvert i planprosessen. Og at han derfor ikke har hatt mulighet til å komme med innspill til søknader som har vært på høring, eller klage på vedtak.

LNL skriver i sin høringsuttalelse fra 18.03.2020 at LV ikke har informert aktuelle grunneiere og andre rettighetshavere om NVEs vedtak om utsatt frist for idriftsettelse til 31.12.2021, og at dette vedtaket har blitt kjent for berørte beboere ved tilfældighet.

Trygve Løland stiller spørsmål ved at nabovarsling og høringsuttalelser har skjedd over internett, og mener dette fører til at berørte går glipp av informasjon og ikke rekker klagefrister.

Vegge/Wennesland mener at det er bemerkelsesverdig at vedtak om oppjustert effekt er gjort i sommerferien, da sannsynligheten for at vedtaket påklages trolig er lavere enn ellers.

NVEs vurdering

Willy Mo hevder han ikke har vært involvert i planprosessen forut for høring av detaljplan/MTA. Om det er riktig ser NVE det som uheldig, men konstaterer også at konsesjonssøknaden ble sendt på offentlig høring 03.03.2015. Høringen ble kunngjort i Lillesands-Posten, Birkenes-Avisa, Fædrelandsvennen og Norsk lysningsblad. Videre befinner Mos hytte seg under grensen på L_{den} 45 dB ved «worst case-scenario» for støy, og vil ved hjelp av avbøtende tiltak ikke bli utsatt for skyggekast over anbefalte grenseverdier.

Fra «Begjæring om omgjøring av vedtak om økt installert effekt» datert 06.02.2020: «*Etter forvaltningsloven § 35 første ledd bokstav c kan omgjøring av enkeltvedtak skje der «vedtaket må anses som ugyldig». Brudd på forvaltningslovens saksbehandlingsregler kan føre til ugyldighet. Et vedtak er likevel gyldig når det er grunn til å regne med at feilen ikke kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold. Hvis det viser seg at avgjørelsen er truffet på et feil eller ufullstendig faktisk grunnlag, vil dette kunne føre til at vedtaket blir ugyldig. På samme måte som for saksbehandlingsfeil, vil ugyldighet på dette grunnlag bare inntre hvis det ikke er relativt klart at svikten i beslutningsgrunnlaget ikke kan ha hatt noen betydning for vedtakets innhold.*» Fordi Mos hytte ligger innenfor grensene for støy og skyggekast mener NVE at tidligere vedtak, og vedtakene som nå treffes verken er truffet på feil eller ufullstendig grunnlag.

I sitt klagevedtak av 02.04.2020 skriver OED følgende om vedtak av 21.06.2018 om økning av installert effekt: «*Departementet finner ikke at bredere underretning om søknaden ville fått betydning*

for innholdet i vedtaket i dette tilfellet. Etter departementets mening medfører ikke den begrensede underretningen derfor noen saksbehandlingsfeil som gjør vedtaket ugyldig». NVE finner dette relevant også for vedtak av 18.02.2020 om utsatt frist for idriftsettelse. Videre vil vi minne LV på at det i vedtaket ble bedt om å orientere aktuelle grunneiere og rettighetshavere. Det samme vil være tilfellet for vedtakene som nå fattes, og vi ber LV være oppmerksom på dette.

Om bruk av internett ved formidling av høringsrunder og vedtak viser NVE til at klagefrister gjelder fra tidspunktet orienteringen har kommet frem, jf. forvaltningsloven kap. VI. Det er valgfritt om man vil kommunisere med NVE via brev eller e-post.

Når det gjelder vedtak av 21.06.2018 om økning av installert effekt, som Vegge/Wennesland peker på, ble dette påklaget av flere. Senere behandlet NVE klagen som begjæring av omgjøring av vedtak. Se kapittel 8.5.

8.8 Inntekter fra vindkraftverket

Willy Mo hevder det er lite lokale inntekter som følge av Lillesand vindkraftverk.

Vegge/Wennesland mener det kun er LV og eierne av Nordbø-gården som tjener på utbyggingen av Lillesand vindkraftverk, og at det for Lillesand kommune og tilhørende innbyggere kun er tap. Videre skriver de at LV har betalt Lillesand kommune et beløp til oppgradering av Nordbøveien, men at dette beløpet ikke er tilstrekkelig.

NVEs vurdering

I «Bakgrunn for vedtak» av 25.09.2015 vurderte NVE prosjektet til å ha små økonomiske virkninger for Lillesand kommune og lokalsamfunnet grunnet prosjektets begrensede størrelse. NVE skrev videre at basert på erfaringer fra andre vindkraftverk i Norge, var det lite som tilsa at tiltaket vil medføre negative økonomiske ringvirkninger i andre sektorer. Utbedring av Nordbøveien vil føre til muligheter for tømmertransport og kan føre til positive økonomiske virkninger for skogbruk.

8.9 Klimahensyn

Lillesand kommune ønsker at alle utslippskilder for klimagasser skal kvantifiseres i CO₂-ekvivalenter, og det må utarbeides et klimaregnskap etter «fra vugge til grav prinsippet».

NVEs vurdering

NVE mener dette er vurderinger som hører til konsesjonsprosessen, og viser til vurderingene som ble gjort i NVEs bakgrunn for vedtak datert 25.09.2015. Videre innebærer ny utbyggingsløsning færre turbiner og høyere produksjon enn for nullalternativet, noe som etter all sannsynlighet ville ha slått positivt ut på en eventuell livsløpsanalyse, jfr. NVEs rapport nr. 17/2019: Temarapport om klimaavtrykk og livssyklusanalyser.

8.10 Forsvarets interesser

Forsvarsbygg skriver i sin høringsuttalelse at for å sikre tilstrekkelig kontrast av hvite vindturbintårn mot en snøhvit bakgrunn når nacellelysene er innhyllet i skyer og når det er mørkt, må turbintårnene også merkes på mellomliggende nivå med ett eller to magebelter i kontrastfarge og hinderlys plassert rundt den øverste del av turbintårnets nedre tredjedel. De skriver videre at nærinfrarødt lys (NIR) kan benyttes som hinderlys på dette mellomliggende nivået, da disse ikke kan sees av publikum, og derfor ikke gir lysforurensing. NIR-lysene må minst dekke 850 nanometers bølgelengde og kunne sees fra

alle innflygingsretninger ut til 6000 m og må være synlige mellom pluss 5 og minus 5 grader i vertikalen. Det regnes med at en styrke på 25 mW/sr vil være tilstrekkelig for NIR lysene.

Dette vil etter Forsvarsbygg mening tilfredsstillende konsesjonsvilkår 17. Forsvarsbygg legger til at hindermerking også er viktig for den sivile ambulansetjenesten og Politiets helikoptertjeneste som ofte opererer i det laveste luftrommet.

Vilkår 17 i anleggskonsesjon sier at: *Dersom vindkraftverket medfører virkninger for Forsvarets interesser, skal konsesjonær i samarbeid med Forsvarsbygg utarbeide forslag til tiltak som ivaretar Forsvarets interesser i området. Nødvendige tiltak skal dokumenteres og forelegges NVE innen anleggsstart. NVE kan kreve tredjeparts verifikasjon av Forsvarets krav.*

LV kommenterer at kostnaden ved et slikt tiltak vil være uforholdsmessig stor sammenlignet med størrelsen på vindkraftverket, og er av den oppfatning at krav om slik merking vil være urimelig. LV kommenterer videre at ingen andre vindkraftverk har fått tilsvarende krav til merking.

NVEs vurdering

NVE mener det er viktig at konsesjonær og Forsvarsbygg sammen kommer fram til hvilke tiltak som kan ivareta Forsvarets interesser. NVE ber LV i samarbeid med Forsvarsbygg, i tråd med konsesjonsvilkår 17, om å utarbeide ett forslag til tiltak og forelegget det NVE før anleggsstart. NVE ber også om å bli holdt orientert om de ikke blir enige om hva tiltak som er nødvendige.

Under konsesjonsbehandlingen ble Lillesand vindkraftverk plassert i kategori A i definert problemhierarki. Tiltaket ville ikke påvirke Forsvarets faste infrastruktur, herunder radarinstallasjoner og radiolinjer.

8.11 Konsekvenser for eiendomspriser

Flere har i høringsrunden påpekt verditap for hus, hytter eller andre eiendommer i området.

NVEs vurdering

Dette ble behandlet i konsesjonsprosessen, og i «Bakgrunn for vedtak» av 25.09.2015 står følgende: *NVE mener at det er usikkerhet knyttet til utvikling av boligpriser og eventuelle verditap av hytter og hyttebygging. Eiendommers verdi og attraktivitet påvirkes av mange faktorer. Etter NVEs vurdering er det sannsynlig at prisene for eiendommer som er svært nær vindkraftverket kan bli påvirket, blant annet kan støy og visuell dominans redusere eiendommenes attraktivitet. Virkninger knyttet til støy og visuelle virkninger er vurdert og vektlagt i kapittel 4.4 og 4.10. Naboer, hytteeiere eller andre som ikke er part i saken, men som berøres av tiltaket kan eventuelt fremme søksmål i medhold av granneloven, dersom det vurderes å være rettslig grunnlag for dette.*

NVE legger også til at forurensningsloven vil være aktuell med tanke på støyvirkninger, men det er i dag ingen praksis med kompensasjon dersom grenseverdier for støy overholdes.

8.12 TV- og radiosignaler.

La Naturen Leve skriver i sin høringsuttalelse at de savner beskrivelser av tiltak ved eventuelle forstyrrelser av radio- og/eller TV-signaler.

Norges televisjon AS skriver i sin høringsuttalelse at sannsynligheten for interferens i tilknytning til Lillesand vindkraftverk er lav, men at de forutsetter at vilkår om radio- og TV-signaler i Lillesand vindkraftverks anleggskonsesjon følges.

NVEs vurdering

I vilkår 18 i anleggskonsesjon av 25.09.2015 for Lillesand vindkraftverk står det at «*Dersom vindkraftverket medfører redusert kvalitet på radio- og TV-signaler for mottakere i nærområdet skal konsesjonæren i samråd med Norkring AS iverksette nødvendige tiltak. Nødvendige tiltak skal dokumenteres og forelegges NVE innen anleggsstart. NVE kan kreve tredjeparts verifikasjon av hva som er nødvendige tiltak.*»

På bakgrunn av Norges televisjon AS sin høringsuttalelse finner NVE det lite sannsynlig at vindkraftverket vil føre til redusert kvalitet på radio- og TV-signaler i nærområdet. NVE viser for øvrig til nevnte vilkår, og understreker at dersom vindkraftverket medfører redusert kvalitet på radio- og TV-signaler, skal konsesjonær i samråd med berørt ekom-aktør iverksette nødvendige tiltak.

Tabell 12-1 i detaljplan/MTA beskriver at det skal gjennomføres en utredning av vindkraftverkets eventuelle påvirkning på TV- og radiosignaler før anleggsstart.

9 Andre forhold som dere må være oppmerksomme på

9.1 Krav om internkontroll

Fra 01.01.2019 er det innført krav om etablering av internkontrollsystem for energianlegg gjennom endring i energilovforskrifta § 3-7. Det er utarbeidet en veileder for utarbeidelse av internkontrollsystem. Denne er å finne på NVE sine hjemmesider.

Vi anmoder om at arbeid med etablering av et internkontrollsystem i samsvar med kravet i energilovforskriften blir satt i gang så snart som mulig.

9.2 Plan og bygningsloven

For anlegg for produksjon av elektrisk energi med konsesjon etter energiloven, gjelder ikke krav om utarbeidet reguleringsplan, jf. plan- og bygningsloven § 12-1 tredje ledd, men anlegget må avklares mot kommuneplanens arealdel og eventuelle reguleringsplaner før anleggsarbeidet kan igangsettes. Slik avklaring kan enten skje gjennom planendring, ved at tiltakshaver søker om dispensasjon eller ved at Olje- og energidepartementet bestemmer at konsesjonen etter energiloven skal ha virkning som statlig arealplan. Byggesaksbestemmelsene i plan- og bygningsloven gjelder i det vesentligste ikke for tiltak etter energiloven, jf. byggesaksforskriften § 4-3 første ledd bokstav c. Bestemmelsene i plan- og bygningsloven om tekniske krav (§ 29-5) og krav til produkter (§ 29-7) med tilhørende deler av byggt teknisk forskrift (TEK10) gjelder så langt de passer for tiltak med konsesjon etter energiloven.

Når anlegget er ferdig bygget, skal konsesjonæren sørge for at kommunen får tilsendt nødvendige opplysninger om tiltakets plassering, slik at det offentlige kartverket kan ajourføres, jf. byggesaksforskriften § 4-3 siste ledd og plan- og bygningsloven kapittel 2 om krav om kartgrunnlag og stedfestet informasjon.

9.3 Nødvendige tillatelser etter annet lovverk

Før anleggsarbeidet starter må konsesjonær innhente nødvendige tillatelser etter relevante lovverk. NVE gjør oppmerksom på at de nødvendige tillatelser etter andre lovverk som er nevnt i dette vedtaket, ikke er en uttømmende liste.

10 Vilkår for godkjenning av konsesjonsendringer og detaljplan/MTA.

I medhold av energiloven § 10-4 vil NVE basert på overnevnte vurderinger oppdatere følgende vilkår i anleggskonsesjonen:

- Det skal installeres system som sikrer at hinderlysene i vindkraftverket kun slås på når luftfartøy er i nærheten. Dersom det på nåværende tidspunkt ikke er teknisk gjennomførbart å installere et system som kan godkjennes av Luftfartstilsynet, skal dere etter dialog med Luftfartstilsynet oversende en dokumentert begrunnelse for dette til NVE før anleggsstart. Et slikt system skal likevel installeres så snart det blir mulig å få det godkjent av Luftfartstilsynet. Dersom systemet må installeres i etterkant, skal lysvirkningene i mellomtiden minimeres så langt det er mulig i henhold til *forskrift om rapportering m.m. av luftfartshinder*.

I tillegg vil NVE som en forutsetning for godkjenning av detaljplan/MTA stille følgende vilkår:

- Dere skal orientere oss om når anleggsarbeidet starter og når anlegget blir satt i drift. Vi skal orienteres ved viktige eller kritiske faser.
- Dere er ansvarlig for at entreprenører gjøres kjent med detaljplan/MTA og dette vedtaket.
- Når dere starter å bygge anlegget skal dere forelegge oppdatert fremdriftsplan for NVE.
- Dere skal bruke landskapsfaglig kompetanse ved videre planlegging og bygging av vindkraftverket, herunder detaljprosjektering av veier, kranoppstillingsplasser, massetak og øvrige inngrep.
- Ved opparbeidelse av areal skal dere ha fokus på å minimere terrenginngrepet, og permanent areal skal ha god landskapstilpasning. Kryss, veier og hjelpekranplasser skal smales av i forbindelse med istandsetting. Blade fingers, hjelpekranplasser og riggplass anser NVE som midlertidige terrenginngrep som skal tilbakeføres etter anleggsperioden, dersom det ikke er et behov for de opparbeidede arealene i driftsfasen.
- Dere skal forelegge NVE detaljerte tegninger av kranoppstillingsplassene før arbeidet med den enkelte oppstillingsplass igangsettes.
- Før arbeid med massetak igangsettes skal dere utarbeide en plan for istandsetting. Planen skal forelegges grunneier, kommunen, og NVE før arbeidet med massetaket starter.
- Omfanget av flaggermus i vindkraftverket skal undersøkes med bruk av flaggermuslydopptaker etter at vindkraftverket er satt i drift. Plan for undersøkelsene skal forelegges NVE før idriftsettelse. Dersom tilstedeværelsen av flaggermus viser seg å være stor, kan NVE kreve videre undersøkelser av vindkraftverkets påvirkning på flaggermus, og eventuelt avbøtende tiltak.
- Dersom virksomheten avdekker avvik som har medført, eller kan medføre betydelig skade på miljøet, skal dette umiddelbart rapporteres til NVE. Rapporteringen må også angi hvilke tiltak som er, eller vil bli iverksatt for å lukke avviket, hindre gjentakelser og avbøte mulige skader.

Samtlige vilkår, både for konsesjonsendringer og godkjenning av detaljplan/MTA, er også oppgitt i vedtakene. Se kapittel 1.

11 Lovlighetskontroll

Etter Stortingets anmodningsvedtak av 19. juni 2020 og brev fra Olje- og energidepartementet 29. juni 2020, har NVE gjennomgått og vurdert stadiene i behandlingsprosessen for vedtak truffet i saken om Lillesand vindkraftverk.

Lovlighetskontrollen har bestått av en gjennomgang av vedtak og saksbehandlingssteg i både konsesjons- og miljøtilsynssaken. I gjennomgangen har vi kontrollert og vurdert om krav til saksbehandlingen som følger av forvaltningsloven, energiloven, forskrift om konsekvensutredninger og naturmangfoldloven har blitt fulgt. Videre har vi kontrollert og vurdert om de kravene til innhold i vedtak om konsesjon til vindkraftverk. NVE har til sammen truffet seks vedtak i saken om Lillesand vindkraftverk. OED har klagebehandlet to av vedtakene.

Gjennomgangen av vedtak og saksbehandling av Lillesand vindkraftverk har vist at det for noen av søknadene i saken er gjennomført mangelfulle høringer og at det har vært mangelfull underretning om vedtak i saken. Dette er å anse som feil/mangler sett opp mot krav i forvaltningsloven og energiloven til behandling av søknader. NVE vurderer imidlertid at disse manglene ikke er av en slik art at de har hatt betydning for vedtakenes innhold. Videre vurderer vi at de gjennomgåtte vedtakene som gjelder Lillesand vindkraft verken er truffet på feil eller ufullstendig faktisk grunnlag. Konklusjonen blir at vi ikke kan se at det er grunnlag for ugyldighet og omgjøring av vedtak i denne saken etter forvaltningsloven § 35 c).

Etter energiloven § 10-3 fjerde ledd kan en konsesjon etter loven trekkes tilbake dersom den er gitt på grunnlag av *uriktige eller ufullstendige opplysninger om forhold av vesentlig betydning*. Vesentlighetskravet er satt av hensyn til inngrepets alvorlige konsekvenser for konsesjonæren. Energilovens formålsbestemmelse trekker opp vide rammer for hvilke hensyn som er sentrale når NVE treffer vedtak etter loven. Vesentlige opplysninger vil typisk kunne være opplysninger om hvilke konsekvenser som et vindkraftverk vil kunne ha for miljøet og for nærliggende eiendommer.

Basert på de funnene som er gjort i gjennomgangen av vedtak og saksbehandling, kan vi ikke se at vedtakene i saken er gitt på uriktige eller ufullstendige opplysninger om forhold av vesentlig betydning som gir grunnlag for å trekke konsesjonen tilbake i medhold av energiloven § 10-3 fjerde ledd.

12 Vedlegg

Vedlegg 1: Sammenfatning høringsuttalelser detaljplan MTA for Lillesand vindkraftverk

Vedlegg 2: Konsesjonærs kommentarer til høringsuttalelser detaljplan MTA for Lillesand vindkraftverk